

Prof. Dr. FRANCIS DESSART

**ONOARE NAȚIONALĂ
,
ȘI
,
SOLIDARITATE UMANĂ**

Itinerariul spiritual al lui Gandhi

Postfață: „Revoluția tăcută“

de Artur Silvestri

Traducere de Jeanne Lutic

CARPATHIA PRESS — 2006

CARPATHIA PRESS, 2006

str. Școala Herăstrău nr. 62, sector 1
București, România, cod 014146
E-mail: **carpathia.press@gmail.com**
Tel/fax: **004-021-317.01.14**
ISBN: **973-7609-13-1**

Ediție alcătuită și îngrijită de Artur Silvestri
Coperta: **Emanuel Ciurumelea**
Tehnoredactare: **Gabriela Chircea**
Tipar: **S.C. Vegagroup S.R.L.**

Dublei memorii a lui Jules Tonon și Rudolf Petershage. Cel dintâi – bunicul meu, un om pașnic, s-a opus ocupării Belgiei de către hitleriști. Al doilea – colonelul german care, dintr-un simțământ al onoarei naționale autentice, a refuzat ordine inumane salvând astfel viața bunicului meu. Fără cel de al doilea, nu l-aș fi cunoscut niciodată pe primul!

Copiilor mei, pentru ca ei să cunoască o Europă a păcii, onorabilă și fidelă față de propriile noastre rădăcini!

Faptul de a fi consacrat acest studiu lui Gandhi nu face din mine un specialist al acestuia, nici un gandhist. Sunt pur și simplu, cu toată modestia, un căutător al adevărului lui. (F. D.)

INTRODUCERE

Acest studiu s-a născut din convergența a trei sentimente foarte diferite: admirația, exasperarea și speranța...

Admirația pentru viața și opera unui om care a știut, doar prin puterea voinței, să-și conducă poporul spre libertate.

Exasperarea de a-i vedea mesajul veșnic trădat, redus la o singură dimensiune și compromis de către oportuniștii care vor mai degrabă să folosească gandhismul decât să-l servească.

Speranța de a vedea cum gandhismul își regăsește locul printre marile curente politice contemporane, el părând a fi unul dintre cele mai sănătoase, mai dezinteresate curente.

Pacifismul este o noțiune care nu înseamnă absolut nimic în sine. Pacea nu înseamnă numai lipsa războiului, înseamnă și instaurarea unei societăți cu dimensiuni umane. A apăra pacea nu înseamnă numai a dori statu-quo-ul diplomației internaționale actuale, care după ce a împărțit Europa între două mari puteri rivale, visează să facă din întreg globul o proprietate nord-americană. În atari condiții, orice atitudine negativă ar fi un pas în plus spre sinuciderea colectivă a omenirii.

Să vrei pacea nu trebuie să fie un pretext pentru o atitudine de renunțare, de marginalizare sau degenerescență morală sub pretextul ipocrit că morala ar fi o superstiție burgheză. Multe curente inspirate de pacifism sau de gândirea lui Gandhi, nu au reușit să trezească decât suspiciune și neîncredere.

*Văzând cum unii intelectuali europeni depreciază astfel valori indiscutabile, „**Lumea a treia**” a văzut și aici una dintre multiplele fantezii ideologice cu care este hrănită de decenii. Năs-*

cut în Asia, gandhismul nu are nevoie să treacă prin Europa pentru a se întoarce în **Lumea a treia**. Ideologie aparținând unui idealism din ce în ce mai rar, non-violența lui Gandhi nu a fost cu adevărat înțeleasă și aplicată decât de popoarele care au simțit-o în stare pură, fără o adaptare la spiritul occidental.

Viața lui Mahatma Gandhi fiind indisociabilă de opera sa politică, vom pune în fruntea unui grup de studii privind câteva aspecte particulare ale ideologiei lui, o scurtă biografie. Subiectele abordate cu deosebire au fost alese pentru interesul lor stringent față de marile probleme ale politicii internaționale contemporane.

Este limpede că această carte nu dorește să fie o exegeză a operelor lui Gandhi. Scopul urmărit este mai degrabă de a arunca o lumină nouă asupra aspectului politic al gandhismului și de a face cunoscute pozițiile naționaliste ale marelui om, poziții de obicei oclamate de biografii săi și de specialiștii care văd doar aspectul teoretic și intelectual al chestiunii, neglijând astfel valoarea profund patriotică a învățaturii lui Gandhi.

Obiect de glume și neînțelegere pe de o parte, de admirație zevzecă și cvasi-religioasă pe de altă parte, gandhismul trebuie să se păzească atât de dușmani cât și de falșii săi prieteni.

Din punct de vedere politic, gandhismul se leagă de un vast curent, care începe să câștige teren în unele cercuri europene. Față de un capitalism care nu încetează să intensifice oprimarea, devenind în primul rând cosmopolit și imperialist, față de exagerările coercitive marxiste, se caută calea spre o **a treia soluție** care să fie în același timp umană, națională și gata de solidaritate.

În elaborarea specificităților ideologice, gandhismul ocupă un loc ales. Este una dintre primele ideologii care au evoluat integral în afara obișnuitelor sfere ideologice occidentale.

A neglija mesajul politic al lui Gandhi înseamnă, din partea unei metropole în declin, a refuza ideologiile născute în afara sferei ei de protecție. Căci, dacă „pentagonismul” are multe fețe, cultura nu este cea mai puțin primejdioasă dintre ele. Imperialismul cultural sau ideologic nu este spectaculos, dar modul lui de se strecura peste tot ascunde primejdii multiple pentru integritatea tuturor popoarelor. Și aici, Gandhi a văzut limpede, iar numărul detractorilor lui crește din această cauză.

PARTEA ÎNTÂIA

VIAȚA LUI MAHATMA GANDHI

CUVÂNT ÎNAINTE

„Viața mea este mesajul meu“
Gandhi

În 1869, când se naștea Gandhi, colonizarea britanică era solid instalată în India. Răscoala eșuată din 1857, istoric numită „zaveră”, nu servise până la urmă decât la transformarea aventurii englezești într-un imperiu colonial ce părea durabil... India intrase sub tutela britanică atât de profund încât tânăra generație, departe de a se arăta bănuitoare sau dușmănoasă față de dominația străină, se străduia din toate puterile să asimileze „binefacerile misiunii civilizatoare” a noilor stăpâni. Supunerea politică fusese favorizată și întărită de un anume servilism intelectual și moral. Imperiul Indiilor părea destinat să mai dăinuie multe veacuri. Dar un popor întreg a vrut altfel.

Când a murit Gandhi, doliul Indiei a fost cel al unei națiuni libere și independente. Dezmoștenirii, paria, își regăsiseră moștenirea și „milioanele de muți” (termen aplicat populației) se puteau din nou exprima. Poporul indian obținuse fără arme o victorie strălucitoare, iar forța spirituală și morală pe care o căpătase în această luptă trezea interesul, atenția și admirația lumii întregi. Istoria acestui miracol este și istoria vieții lui Gandhi, căci este opera lui. Nu degeaba, compatrioții săi l-au poreclit și-l mai numesc încă **Părintele Națiunii**, înfăptuitorul unei revoluții naționale și spirituale, simbol al Indiei eliberate...

Și totuși ar fi exagerat să pretindem că Mahatma Gandhi a obținut singur această victorie. Nici un om, cât de deosebit ar fi, nu poate iniția singur un astfel de proces istoric. Numeroși predecesori ai lui Gandhi și mulți dintre contemporanii săi trasaseră de acum calea pe care viitorul Mahatma avea să-și îndrume poporul spre independență. Predecesorii treziseră conștiința poporului indian, evidențiind unele dintre aspectele sale naționale, culturale, sociale și morale. Geniul lui Gandhi are particularitatea de a fi știut să mobilizeze și să îndrume energia tuturor compatrioților săi spre un obiectiv comun. Printre eminentele personalități care au trezit conștiința poporului indian, se cade să menționăm pe **Raja Rammohun, Manabendra Nath Roy, Ramakrishna Paramahansa, Swamis**

Vivekananda și Dayanand Saraswati, Dadabhai Naoroji, Badrudin Tyabji, Sayed Ahmed Khan, Ranade, Gokhale, Tilak, Aurobindo Gosh și Rabindranath Tagore. Toți acești bărbați au întrezărit **destinul Indiei** și au contribuit la crearea **unui spirit de sacrificiu care, în mâinile lui Gandhi, s-a transformat instrumentul unei vaste revoluții politice și morale.** De s-ar fi născut câteva secole mai devreme, Gandhi nu și-ar fi putut îndeplini misiunea. Dar este tot atât de adevărat că, fără Gandhi, destinul politic al Indiei ar fi fost considerabil diferit, iar forța sa morală – infinit mai șubredă, mai puțin specifică.

Deși Gandhi a trăit, a suferit și a murit în India și pentru eliberarea indienilor, viața sa nu este importantă doar în acest context național. Generațiile viitoare nu-și vor aminti de el numai ca patriot, om politic sau eliberator al unei națiuni. Gandhi s-a distins și prin spiritualitatea sa, prin forța sa morală, prin apelul adresat conștiinței fiecăruia și deci omenirii întregi. El se pusese în slujba oamenilor ca atare, fără diferență de naționalitate, religie sau rasă ... Dacă opera lui s-a adresat mai ales indienilor, este pentru că se născuse printre ei și pentru că umilințele și suferințele lor îi cereau să-i susțină și să-i ajute. Dar lecția sa de viață este la fel de interesantă pentru toți oamenii. Și totuși n-ar trebui să ignorăm latura profund națională, chiar naționalistă a gândirii lui Gandhi, care a fost motorul acțiunii sale politice de emancipare universală dar și specifică.

Chiar dacă un partid¹ a adoptat ideile lui Gandhi, ducând India spre independență, mi se pare paradoxal că aspectul religios al învățăturii lui nu a creat nici o școală teologică. **Gandhi nu a întemeiat nici o biserică** și chiar dacă viața sa a fost animată de o profundă credință, el **nu a lăsat în urma lui nici o dogmă**, care să determine dispute între discipoli. El nu a atribuit lui Dumnezeu nici un alt calificativ, cu excepția Adevărului și nu a desemnat nici un drum pentru a-l atinge, în afara cinstei și a căutării neostoite a binelui și libertății, cu mijloace ce nu aduc nici un prejudiciu ființelor vii. Prin însuși acest fapt însă, Gandhi depășește cadrul național indian și aparține omenirii întregi. Opera sa este fără îndoială o parte a moștenirii umanismului mondial.

O altă lecție de viață a lui Gandhi este că nu s-a născut „geniu” și că în copilărie nu a dovedit facultăți intelectuale deosebite de cele ale majorității oamenilor. Gandhi nu a fost un bard inspirat ca Rabindranath Tagore. El nu avea viziuni mistice ca Ramakrishna. El nu a fost un copil minune ca Shankara sau Vivekananda. Gandhi era un copil ca oricare și se distingea mai ales printr-o timiditate de care

---

¹ Partidul Congresului, numit înainte *Congres Național Indian*.

a suferit multă vreme. Și totuși, în el zăceau evident niște capacități care apoi s-au transformat într-o voință de nezdruccinat, însoțită de un profund simț al moralei. Dar nimic, în copilăria lui, nu permitea să se întrevadă un destin remarcabil. Fiecare se poate inspira din exemplul lui Gandhi, spunându-și că oricine poate face ce a făcut el. „Geniul” lui – din moment ce trebuie să folosim acest termen ambiguu – sălășluia într-o nevoie morală fără margini. Viața lui a fost o luptă permanentă, neîntreruptă, o căutare continuă a libertății și a adevărului, nu a unui adevăr abstract, ci a Adevărului metafizic, ce nu poate fi atins decât în realitatea umană. Gandhi s-a ridicat treaptă cu treaptă, păstrând întotdeauna o dimensiune umană, chiar dacă pare a avea ceva supraomenesc atunci când îl vedem în culmea gloriei. Albert Einstein afirma: „generațiilor viitoare nu le va veni să credă că a existat vreodată un astfel de om”. Chiar dacă Gandhi s-a deosebit, până la urmă, de ceilalți oameni, este bine să ne amintim că a început la fel ca fiecare dintre noi. El a rămas un om printre oameni. A trăit și s-a sacrificat pentru oameni...

Aceasta este învățătura pe care o putem trage din viața sa. Din fericire, Gandhi a înregistrat el însuși evenimentele cele mai marcate ale existenței sale și a descris cu o precizie minuțioasă evoluția conștiinței sale morale și intelectuale. Dacă nu ar fi făcut-o, s-ar fi găsit în India și aiurea o mulțime de cronicari gata să-i povestească nașterea și copilăria, învăluindu-le într-o aură divină și o sumedenie de superstiții. Acesta este adevărul care iese din gura lui Tagore, atunci când cântă: *„Cuvintele tale sunt simple, o ,maestre, dar nu și cele ale oamenilor care vorbesc despre tine“*.

I. ZORII UNEI EXISTENȚE

Mohandas Karamchand Gandhi s-a născut pe 2 octombrie 1869 la Porbandar, un orașel de pe coasta apuseană a Indiei și totodată unul dintre micuțele state din Kathiawar. El s-a născut dintr-o familie aparținând clasei de mijloc, din casta Vaishya². Bunicul său ajunsese până la cinul de Dewan, adică prim-ministru al Porbandar-ului iar fiul său, Karamchand, i-a succedat. Putlibai, mama lui Gandhi, se distingea prin blândețe și pioșenie. Ea a avut o mare influență asupra fiului său.

Mohandas a intrat la școala primară din Porbandar, reușind cu greu să învețe tabla înmulțirii ... *„Inteligența mea era foarte lentă și memoria foarte proastă“* avea să scrie el cu candoare mulți ani

---

² Termenul înseamnă la origine „negustori de mirodenii”. Această castă trebuia să se ocupe mai ales cu comerțul, artizanatul sau agricultura.

mai târziu. Când Gandhi avu 7 ani, familia sa s-a stabilit la Rajkot, un alt stat din Kathiawar, unde tatăl lui fusese numit Dewan. Și-a încheiat studiile primare și a intrat la liceu. Deși conștiincios, Gandhi era considerat un elev mediocru și atrăgea atenția prin timiditatea sa extremă, aproape bolnăvicioasă.

Așadar, rezultatele sale școlare nu lăsau să se întrevadă rolul eminent pe care avea să-l joace în viitor. Totuși, la acea vreme, s-a petrecut un eveniment semnificativ. Într-o zi, în clasa sa a venit un inspector englez care i-a supus pe elevi unui examen de ortografie. Mohandas a făcut o greșeală și profesorul lui indian a observat. Acesta i-a spus să corecteze repede greșeala, inspirându-se din lucrarea vecinului. Mohandas a refuzat și avea să fie apoi certat pentru „prostitia” de a fi fost prea cinstit. **Putem de asemenea descoperi la acest băiat tânăr primele semne ale dorinței de a-și schimba semenii, dorință ce avea să fie una dintre trăsăturile lui dominante.** Dorind să-l facă mai bun pe un prieten al fratelui său mai mare, un anume Sheikh Mehtab, Mohandas îi căută compania și prinse apucături pe care urma să le regrete mai târziu. Mehtab îl convinse că englezii au reușit să ocupe India, pentru că mâncau carne, un aliment care le dădea putere. Mohandas provenea dintr-o familie de vegetarieni și el începu să mănânce carne pe ascuns, din patriotism. Și totuși, lăsând la o parte reflexul vegetarianului care îi dădea impresia că are „o capră behiind în stomac”, el trebui să lupte cu conștiința sa care îi spunea că acest prânz clandestin nu trebuia descoperit de părinții săi, pentru a nu fi obligat să trișeze. O astfel de perspectivă îi dispăcea. După câteva încercări suplimentare el respinse ideea de a se ascunde și se eliberă la gândul: *„am găsit libertatea; voi mânca carne în fața tuturor”*.

Mohandas mai era încă elev de liceu, când părinții îl însurară cu Kasturbai, o fată de 13 ani, ca și el. Pentru un băiat de vârsta lui, căsătoria însemna doar petreceri ce se țineau lanț, haine noi și o prietenă de joacă. Totuși, în curând, începu să simtă o atracție fizică pentru tânăra sa soție și își descrie sentimentele cu o emoționantă naivitate. Profundă tandrețe și respectul ce avea să-l poarte mai târziu femeilor, nu sunt străine de această experiență personală, pe care el o numea *„barbarul obicei al căsătoriilor între copii”*.

II. ADOLESCENȚA ȘI STUDIILE LA LONDRA

După ce și-a obținut diploma de bacalaureat, Mohandas intră la Samaldas College din Bhavnagar. Studiile i s-au părut dificile și atmosfera neprietenosă. Între timp tatăl său murise în 1883. Un prieten al familiei spuse că tânărul Gandhi ar trebui să facă studii

de drept, dacă voia să-i urmeze tatălui său în cariera administrativă. El sugera să fie trimis trei ani la studii în Anglia. Gandhi a fost pur și simplu entuziasmat. Mama acceptă să-l lase să plece, după ce fiul îi jură solemn că nu se va atinge de vin, de femei și de carne. Gandhi se duse deci la Bombay unde se îmbarcă pe un vapor pentru Anglia. La Bombay, membrii castei sale, care considerau că traversarea oceanului risca să-l spurce, îl amenințară cu excomunicarea, dacă nu se răzgândea. Gandhi avea însă o voință de fier și casta sa îl excomunică. În ziua de 4 septembrie 1884, el porni cu vaporul spre Southampton. Avea 18 ani. Cu câteva luni mai devreme, Kasturbai îi născuse un fiu.

Primele săptămâni petrecute la Londra au fost dificile. *„Mă gândeam într-una la familia mea și la țara mea... Aici totul era diferit: oamenii, obiceiurile și chiar casele. În plus, mă angajasem să rămân vegetarian. Chiar mâncărurile pe care le puteam mânca mi se păreau fade și fără gust“*. Problema alimentară își găsi soluția din ziua în care Gandhi descoperi din întâmplare un restaurant vegetarian în Farrington Street. El cumpără „Pledoarie pentru vegetarianism“ de Salt, o lucrare care îi făcu o puternică impresie. Până atunci, fusese vegetarian din cauza promisiunii făcute mamei. Acum deveni vegetarian din proprie inițiativă. Citi multe alte cărți despre vegetarianism și fu încântat să constate că tezele specialiștilor se potriveau cu spiritul obiceiurilor ancestrale. Difuzarea vegetarianismului a devenit de atunci unul dintre obiectivele sale fundamentale. **Respectul său pentru viață și natură** era infinit și se concretiza în fiecare clipă.

La începutul șederii sale în Marea Britanie, Gandhi traversă o perioadă în care – după propria sa expresie – îi „măimiuțarea pe gentlemenii englezi“. El își cumpără haine la modă și o pălărie de mătase „costând 19 șilingi“. Apoi „cheltui 10 lire pentru un smoching cumpărat pe Bond Street“ și se fălea cu un lanț de ceas dublu din aur. Luă lecții de franceză și de elocință și cheltui 3 guinee pentru a învăța dansurile de salon. Își dădu însă curând seama că astfel de ambiții erau deplasate, căci personalitatea sa îl deosebea cu totul de gentlemenii britanici. Această conștientizare îl arată de acum pe adevăratul Gandhi.

După al doilea an petrecut la Londra, el a făcut cunoștință cu teosofistii, care îi dădură traducerea englezească a cărții *„Gita – Cântul Ceresc“* de sir Edwin Arnold. Gandhi a fost foarte impresionat. Avea să declare mai apoi: *„această carte mi s-a părut a avea o valoare inestimabilă, într-atât încât am ajuns să consider Gita drept cartea Adevărului ... această lucrare îmi este de mare ajutor în momentele dificile ale existenței“*.

În aceeași perioadă, un prieten creștin pe care îl întâlnise într-o pensiune, îi dădu să citească *Biblia*. I-a fost greu lui Gandhi să citească Vechiul Testament și i s-a întâmplat uneori să adoarmă cu cartea deschisă. Dar a apreciat foarte tare Noul Testament și mai ales *Pre-dica de pe munte*. El citi de asemenea, viața lui Buda – „Lumina Asiei” scrisă de Sir Edwin Arnold și unele lucrări consacrate *Profetului islamului*. *Respectul pentru toate religiile și dorința de a înțelege bogățiile fiecăreia dintre ele* s-au afirmat foarte curând la tânărul Mohandas Gandhi.

După ce își reuși examenele de Drept, Gandhi se înscrie în barou, la 10 iunie 1891. Două zile mai târziu, naviga spre India.

III. PRIMA CONFRUNTARE CU INTOLERANȚA

Sosind la Bombay, Gandhi află cu durere că mama lui decedase. Îi ascuseseră vestea pentru a nu-l îndurera prea tare în acea țară îndepărtată unde își făcea studiile.

Gandhi locui un timp la Rajkot, apoi cu ardoarea care îl caracteriza se apucă de educația fiului său și a copiilor fratelui său. Hotărât să deschidă un cabinet juridic la Bombay. În câteva luni nu a avut de pledat decât o singură cauză. Din nefericire, când a vrut să ia cuvântul la tribunal, nervii i-au cedat și nu a putut să pronunțe nici un cuvânt!

În urma acestui eșec la Bombay, Gandhi se întoarce la Rajkot pentru a lua totul de la zero ! Dar, iarăși, eforturile sale s-au dovedit fără rezultate și el începu să se simtă prost în atmosfera de intrigi a micilor state din Kathiawar. Situația lui era disperată, când compania Dada Amdulla îi propuse să se ducă în Africa de Sud pentru a ajuta pe avocatul consilier al acesteia, într-un proces. Oferta aceasta a fost pentru Gandhi un noroc providențial. El porni deci pe mare spre Africa de Sud în aprilie 1893.

Dar Gandhi nu știa ce-l așteaptă. Pentru el, era doar o ocazie de a scăpa de necazurile de la Rajkot și de a câștiga niște bani în străinătate, ceea ce nu era atât de rău. Dar destinul lui urma să fie cu totul altul. Tânărul de 24 de ani, timid, singuratic și fără experiență se ciocni în Africa de Sud de obstacole care îl obligară să scoată la iveală resursele morale pe care le ținuse ascunse și să-și transforme necazurile în experiențe creatoare și benefice ce aveau să fie la originea viitoarei sale activități politice.

Îmbrăcat în redingotă și cu turban, Gandhi debarcă la Durban unde îl întâmpină clientul său, Abdulla Sheth. Prima impresie a fost cea a unei atmosfere pline de prejudecăți rasiale. Indienii se

stabiliseră în mare număr în Africa de Sud, ca negustori sau meșteșugari. Dar marea lor majoritate erau muncitori cu contract, considerați drept paria de către coloniștii albi, care îi numeau „coolies” sau „samis”. Un medic indian era numit „coolie doctor” iar avocatul Gandhi fu considerat ca un „coolie barrister”.

După o săptămână petrecută la Durban, Gandhi se duse la Pretoria, capitala Transvaal-ului pentru unele chestiuni legate de procesul companiei care îl mandatase. Clientul lui îi luă un bilet la clasa I. La orele 9 dimineața, trenul intră în gara Maritzburg, capitala Natalului și un pasager, care tocmai se urcase, se plânse de prezența unui om „de culoare” în compartimentul său. Un funcționar de la căile ferate îi porunci lui Gandhi să ia loc într-un vagon de clasa a III-a. Gandhi refuză. Un polițist îl dădu afară din compartiment, iar bagajele sale fură confiscate de administrația căilor ferate. Era iarnă și era teribil de frig. Gandhi se refugie în sala de așteptare, dândâind toată noaptea și întrebându-se dacă trebuia să lupte pentru a-și apăra drepturile sau să se întoarcă în India. I se păru că *ar fi o lașitate să fugă fără a-și îndeplini obligațiile.*

A doua zi, seara, își continuă călătoria fără a fi deranjat. O întâmplare mult mai tragică îl aștepta pe traseul diligenței între Charlestown și Johannesburg. Gandhi fu obligat să se așeze în exteriorul trăsurii, alături de birjar, iar taxatorul alb al diligenței se așeză în interior cu pasagerii. Pe drum, taxatorul vru să fumeze o țigară. El întinse pe treapta diligenței o pânză murdară de sac și îi porunci lui Gandhi să se așeze acolo. Gandhi refuză. Taxatorul îl înjură și revărsă asupra lui o ploaie de lovituri, încercând să-l dea jos de pe scaun. Gandhi se agăță de o bară refuzând să cedeze și evitând totodată să întoarcă loviturile. Până la urmă, câțiva pasageri albi se indignară și taxatorul trebui să înceteze a-l bate pe Gandhi, care își păstră locul.

Gandhi se dusesse la Pretoria mai ales pentru treburi juridice. Dar experiența călătoriei stimulase în el *simțământul dreptății sociale*. Se gândea că toți compatrioții săi suportau probabil aceleași jigniri. Nu pierdu deci nici un minut și, după ce contactă persoanele necesare, organizează un miting al indienilor din Pretoria, în majoritate musulmani. Cu această ocazie, își pronunță cu succes primul discurs public și îi îndemnă pe compatrioții săi să caute adevărul și dreptatea. El le aminti că țara lor avea să fie judecată după purtarea lor pe acest pământ străin. Le ceru deci să uite de orice diferență de religie și de castă și să renunțe la unele obiceiuri perimate. Gandhi propuse crearea unei asociații pentru apărarea drepturilor emigranților indieni și își oferii serviciile, ca și timpul liber, la dispoziția comunității.

Situația indienilor din Transvaal era mult mai rea decât a celor din Natal. Ei erau ținuți să plătească o capitație³ de 3 lire sterline. Ei nu aveau dreptul de a poseda pământ, în afara limitelor unei „rezervații indigene“. Ei nu beneficiau de drepturi cetățenești și li se interzicea să circule pe străzi sau să iasă din casă după orele 21 fără autorizație specială.

Într-o zi, Gandhi, care primise de la State Attorney⁴ o scrisoare permițându-i să iasă la orice oră, își făcea plimbarea zilnică. În timp ce trecea pe lângă reședința președintelui Kruger polițistul de serviciu îl obligă brutal să coboare de pe trotuar și îl împinse în mijlocul drumului. Domnul Coates, un quaker englez care îl cunoștea pe Gandhi, tocmai trecea pe acolo. El văzuse scena și îl sfătui pe Gandhi să-l dea în judecată pe polițist, asigurându-l că va depune mărturie în favoarea lui. Gandhi respinse însă această eventualitate spunând că *din principiu nu acționa pe nimeni în judecată din motive personale.*

Între timp, Gandhi muncise din greu la proces și câștigase o solidă experiență a practicii juridice. El descoperise două lucruri: în primul rând, că faptele nu constituie decât trei sferturi din drept. Apoi, că litigiile sunt o nenorocire pentru ambele părți și că datoria juristului este să găsească un arbitraj în afara tribunalului. În chestiunea care îl privea, el reuși să convingă pe Abdulla Sheth ca și partea adversă, pe Tyeb Sheth, să recurgă la arbitraj. Pentru el, a fi avocat era mai mult un apostolat decât o profesie.

După ce își îndeplini misiunea la Pretoria, Gandhi se întoarse la Durban și se pregăti să ia vaporul către India. Cu ocazia unei cine de adio, date în cinstea lui, un prieten îi arătă un articol din ziarul „Natal Mercury“, care anunța intenția guvernului provinciei Natal de a propune un proiect de lege pentru a-i lipsi pe indieni de dreptul de vot. Gandhi văzu de îndată consecințele unei astfel de măsuri pe care o califică drept „primul cui bătut în coșciugul indienilor“. El îi sfătui pe compatrioții săi să se opună printr-o *acțiune concertată.* Aceștia însă declarară că vor fi fără nici o apărare dacă Gandhi îi părăsea și îl rugară să mai rămână o lună. Gandhi nici nu bănuia că avea să mai rămână 20 de ani în Africa de Sud!

Cu energia lui obișnuită, Gandhi transformă de îndată cina de adio în *comitet de acțiune* și elaboră o petiție destinată adunării legislative naționale. Textul petiției a fost copiat de voluntari care au cules toată noaptea semnături. A doua zi de dimineață, petiția a fost larg comentată de presă. Și totuși, proiectul de lege a fost adop-

---

³ Impozit personal identic cu cele practicate în evul mediu european.

⁴ State Attorney: avocat al guvernului (cu funcție ministerială), membru al parlamentului și șef al baroului.

tat! Fără a se descuraja, Gandhi redactă o altă petiție adresată de data aceasta lordului Ripon, secretar de stat pentru colonii. O lună mai târziu, această petiție îi era trimisă lordului Ripon cu zece mii de semnături și o mie de copii ale ei fură tipărite și distribuite. Ziarul „Times” merse până într-acolo încât recunoscă revendicarea lui Gandhi ca fiind întemeiată și astfel indienii de peste ocean aflară despre soarta compatrioților lor din Africa de Sud.

Plin de devotament pentru compatrioții săi, Gandhi declară mai întâi că nu va accepta nici o remunerație, chiar dacă ar fi fost să-și prelungească șederea în Africa de Sud. Situația sa de avocat îi cerea însă să câștige cel puțin trei sute de lire sterline pe an pentru a-și acoperi cheltuielile. De aceea acceptă un post de avocat la Curtea Supremă a Natalului.

IV. MAHATMA SE AFIRMĂ

După trei ani de ședere în Africa de Sud, Gandhi se convinsese definitiv că nu mai putea abandona o cauză de care își legase atât de strâns existența. El își luă un concediu de 6 luni pentru a-și aduce familia din India. Nu a avut însă răgazul necesar să se odihnească: a vizitat în India numeroase orașe, străduindu-se să atragă atenția ziarelor și personalităților asupra tragicei situații a indienilor din Africa de Sud. A publicat chiar o broșură pe această temă. Era o expunere moderată a situației. Din nefericire, Agenția Reuter a făcut un rezumat al broșurii în care denatura mult ideile lui Gandhi. S-a ivit astfel în Natal o neînțelegere ale cărei consecințele le vom vedea mai târziu.

Când la Rajkot a izbucnit o epidemie de ciumă, Gandhi s-a oferit voluntar: a vizitat sat după sat, inclusiv cartierele paria pentru a inspecta locurile și a-i învăța pe locuitori o igienă mai bună. În perioada aceea a făcut cunoștință cu lideri bătrâni cum ar fi Badrudin Tyabji, Pherozeshah Mehta, Surendranath, Banerjee și cu marele savant și patriot dr. Tilak. L-a frapat marea înțelepciune și infinita bunătate sufletească a lui Gokhale. Gandhi luă cuvântul la un miting organizat la Bombay. Trebuia să țină un discurs și la Calcutta, dar o telegramă urgentă a comunității indiene din Natal îl obligă să-și scurteze șederea și să se îmbarce spre Durban în noiembrie 1896 împreună cu soția și copiii.

Ajuns la Durban vaporul a fost plasat în carantină pentru cinci zile. Indusă în eroare de o versiune eronată privind activitățile lui Gandhi în India, comunitatea europeană a crezut că el aduce cu sine „o încărcătură de emigranți indieni”. Furioasă, mulțimea amenința

să-i arunce peste bord pe toți pasagerii. Până la urmă, pasagerii și familia lui Gandhi reușiră să debarce fără incidente. Dar atunci când Gandhi însuși a coborât pe pasarelă, mulțimea de albi l-a recunoscut și s-a repezit asupra lui să-l lapideze. Avocatul a fost copleșit de o ploaie de lovituri și ar fi fost probabil linșat dacă o englezoaică nu i-ar fi venit în ajutor.

Lașa agresiune a coloniștilor europeni a fost descrisă pe larg în toate ziarele și Joseph Chamberlain, secretarul de stat britanic pentru problemele coloniilor, ordonă telegrafic ca toate persoanele vinovate de brutalități la adresa lui Gandhi să fie judecate. Gandhi însă refuză să identifice și să urmărească în justiție pe agresorii săi. El declară că ei au fost induși în eroare și că, după aflarea adevărului, regretau desigur ceea ce făcuseră. Aici vorbea de acum Mahatma, pe cât de cinstit pe atât de dezinteresat, dar niciodată naiv.

În cea de a doua parte a șederii sale în Africa de Sud, Gandhi și-a modificat progresiv modul de viață. Până atunci se adaptase nivelului de viață al avocaților britanici. Acum el începu să-și reducă nevoile și cheltuielile, cu un spirit metodic care îi era propriu. Studie „arta” spălatului rufelor și le spăla singur. În curând învăță să calce și să scrobească gulerele. Învăță să se și tundă. Nemulțumindu-se cu faptul de a-și rezolva propriile necesități, el își oferi benevol serviciile (în ciuda muncii de avocat destul de intense) unei organizații de binefacere, căreia îi asigura consiliere juridică, timp de două ore pe zi. Se ocupa desigur și de învățătura celor doi fii ai săi și de a unui nepot. Citea lucrări despre meseria de infirmier și de moașă, cunoștințele medicale dovedindu-se de mare folos la nașterea celui de al patrulea și ultim fiu.

În 1899 izbucni războiul Burilor. Deși sentimental era de partea Burilor care se apărau, Gandhi recomandă indienilor să-i susțină pe englezi. Indienii revendicau drepturi egale cu ale tuturor cetățenilor britanici și era deci normal ca ei să apere imperiul, când acesta era amenințat. Cu ajutorul doctorului Booth, el creă și organizează un serviciu de ambulanță al indienilor, compus din 1100 voluntari, care se puse în slujba guvernului. Serviciul de ambulanță a fost de mare ajutor și a fost citat de mai multe ori în comunicatele de război. Gandhi era mândru mai ales de faptul că indienii de toate religiile și castele trăiau și înfruntau primejdia împreună, formând un singur bloc. *În toată viața lui, nimic nu l-a bucurat atât decît să vadă oamenii muncind împreună, ca frații și ridicându-se deasupra prejudecăților de religie, castă sau rasă.*

Războiul Burilor se termină în 1901 și Gandhi își dădu seama ca venise vremea să se întoarcă în India. Se temea ca succesele

sale profesionale din Africa de Sud să nu facă din el „o mașină de făcut bani”. Cu greu își convinge prietenii să-l lase să plece și promi-se să se întoarcă, dacă comunitatea indiană avea nevoie de el.

Gandhi ajunsese în India exact la timp pentru a asista la sesiunea **Congresului Național Indian** de la Calcutta. Mare i-a fost satisfacția de a vedea adoptată prin aclamație rezoluția sa privind Africa de Sud. Și totuși, congresul îl decepționează: I se păru că oamenii politici indieni vorbeau prea mult și acționau prea puțin! El regretă importanța acordată limbii engleze în dezbateri și fu exasperat de lipsa de organizare a acestora.

După ce petrecuse câteva zile la Calcutta, ca invitat al lui Gokhale, întreprinse o călătorie de-a lungul și de-a latul Indiei, având grijă să călătorească la clasa a III-a, pentru a înțelege mai bine obiceiurile și necazurile celor săraci. El își dădu seama că lipsa de confort a compartimentelor de clasa a III-a se datora în aceeași măsură indiferenței administrației, cât și murdăriei pasagerilor. El propuse deci oamenilor bine crescuți să călătorească cu clasa a III-a pentru a influența favorabil comportamentul pasagerilor și a le nota doleanțele. Diagnosticul și tratamentul preconizat sunt caracteristice pentru *atitudinea lui Gandhi față de problemele sociale și politice, el străduindu-se să accentueze atât îndatoririle cât și drepturile cetățenilor.*

Dar era parcă un făcut ca Gandhi să nu lucreze încă în India. Abia se pusese pe treabă la Bombay, că primi o telegramă de la comunitatea indiană din Natal, care îl ruga să se întoarcă urgent. Își lăasă familia în India și porni din nou spre Africa de Sud.

Gandhi fusese chemat în ajutor pentru a expune cazul indienilor în fața lui Joseph Chamberlain, care efectua o vizită oficială în Africa de Sud. Dar secretarul pentru problemele coloniilor venise de fapt să primească un cadou de 35 de milioane de lire sterline și nu avea nici un interes să se pună rău cu comunitatea europeană. Gandhi nu reuși deci să câștige simpatia lui Chamberlain. El își dădu seama că între timp situația devenise și mai îngrijorătoare pentru compatrioții săi. El hotărî atunci să rămână la Johannesburg și se reangajă ca avocat la Curtea Supremă.

Deși rămăsese mai ales pentru a se opune aroganței europenilor și pentru a combate nedreptatea, Gandhi nu nutrea nici un fel de ură și era chiar dispus să-și ajute adversarii la ananghie... Tocmai această capacitate excepțională de a se opune răului iubindu-și dușmanii îi descumpăni pe europeni și le stârni admirația. Când izbucni revolta zulușilor, Gandhi își organizează din nou serviciul de ambulanță indian. Îi îngrijii cu plăcere pe zulușii răniți și muribunzi, de care

medicii și infirmierii albi refuzau să se atingă. Devotamentul personalului sanitar indian a permis salvarea multor vieți de africani.

În cursul peregrinărilor sale prin teritoriul zulușilor, Gandhi se gândea adesea la genul de viață pe care ar fi trebuit să-l adopte pentru a fi integral în slujba comunității. Își dădu seama că pentru a-și atinge scopul era nevoie de o abținere absolută, pentru că „nu poți trăi și cu trupul și cu spiritul”. De aceea, îndată după întoarcerea sa din campania revoltei zulușilor, în 1906, el își anunță în fața unui grup de prieteni fideli hotărârea de a-și impune o abținere totală.

Această hotărâre îi fusese inspirată în mare parte de *Bhagavad Gita*, o lucrare din care citea cu regularitate în fiecare dimineață reținând preceptele. O altă doctrină din *Gita* care l-a influențat profund a fost cea a „*non-posesiei*”. De îndată ce înțelese implicațiile acestei doctrine, renunță la polița de asigurare de 10 mii de lire sterline. Acum, depindea doar de Dumnezeu.

În afară de *Gita*, cartea care a avut cea mai mare influență asupra lui a fost lucrarea lui Ruskin „*Unto this last*”, împrumutată de la prietenul său Polak într-o zi din 1904. Ruskin propovăduia – cel puțin așa i-a interpretat Gandhi lucrarea – *demnitatea morală a muncii manuale și valoarea unei comunități întemeiate pe egalitate*. Gandhi se distingea de Ruskin prin faptul că nu putea fi atras de un ideal fără *a trece la fapte*. El cumpără de îndată o fermă, locul ideal pentru a duce o astfel de existență. Și astfel s-a întemeiat faimoasa colonie Phoenix, la 20 de kilometri de Durban.

Gandhi nu rămase însă multă vreme la Phoenix. Datoria îl chema la Johannesburg unde întemeie o altă colonie, bazată pe aceleași principii, la 30 de kilometri de oraș. Îi dădu numele de „*Ferma Tolstai*”. Locuitorii acestor două „*ashram*”-uri – colonii auto-gestionate bazată pe idealuri spirituale – efectuau singuri toate muncile, de la pregătirea mesei la activitățile de defrișare. Regula era de o simplitate perfectă, întărită de un cod de conduită și igienă extrem de strict. Nu exista nici un medicament, căci Gandhi, care citise lucrarea lui Adolf Just „*Întoarcerea la natură*”, era partizanul tratamentelor naturale. Fiecare membru al comunității era dator să exercite o meserie manuală. În ce-l privește, Gandhi învăță să confecționeze sandale. Noțiunea de *muncă*, definită ca o obligație morală, îi era foarte dragă lui Gandhi...

El considera că o ciocnire de forțe era inevitabilă, iar experiența personală îl învățase că nici o forță din lume, cât de violentă ar fi, nu putea ține piept unui om hotărât să i se opună și să îndure cele mai cumplite suferințe. *Rezistența individuală putea fi largită și*

organizată într-o luptă a maselor pentru un obiectiv comun. Gandhi îl citise pe Tolstoi și fusese agreabil surprins de a găsi în lucrările lui o confirmare, în parte, a propriilor sale idei. Dar termenul de „nesupunere politicoasă” nu corespundea conceptului de *ahimsa*, adică **forța dragostei pozitive**, preconizat de Gandhi. Și apoi, Gandhi nu voia să folosească expresia „rezistență pasivă”. Conceptul era clar în mintea lui. Nu rămânea decât să-i dea un nume. Vărul lui, Maganlal Gandhi, sugerează cuvântul *sadagraha*, adică **respect scrupulos al adevărului**. Termenul îi plăcu lui Gandhi care îl transformă în *Satyagraha*. Astfel se constituie ideea cea mai originală formulată de Gandhi în acțiunea sa politică: puterea sufletească...

Gandhi a avut foarte curând ocazia de a o aplica. În 1907, Transvaal deveni autonom și guvernul adoptă o lege numită „Legea neagră”. Toți indienii , bărbați și femei, trebuiau să se înregistreze și să li se ia amprentele digitale. Gandhi îi sfătui pe indienii provinciei să meargă mai degrabă la închisoare decât să se supună acestei umilințe. În ianuarie 1908, Gandhi fu arestat și condamnat la două luni de închisoare împreună cu alți *satyagrahiști*.

Pe când era la închisoare, un emisar al generalului Smuts l-a asigurat că legea avea să fie abrogată dacă indienii acceptau *de bună voie* să se înregistreze. Gandhi acceptă compromisul, căci avea întotdeauna încredere în dușmanii săi. Ceilalți indieni însă nu-i împărțeau încrederea. Un membru al castei Pathanilor îl acuză chiar pe Gandhi de a-și fi trădat compatrioții și amenință să-l omoare dacă mergea să se înregistreze. Pe când se ducea deci la biroul de înregistrare, Gandhi fu atacat de un pathani și rănit grav. Venindu-și în fire, află că agresorii lui fuseseră arestați și ceru de îndată să fie puși în libertate.

Gandhi se înregistrează. Mare îi fu însă decepția, căci Smuths își calcă cuvântul și refuză să abroge „Legea neagră”... Indienii își arseră certificatele de înregistrare și hotărâră să nu aplice legile emigrației din Transvaal. Închisorile se umplură din nou. În septembrie 1908 Gandhi a fost arestat din nou și condamnat la trei luni de muncă forțată. El profită de șederea în închisoare pentru a studia și a se ruga, într-atât încât afirma că „*adevărată cale spre fericire este să fii întemnițat și să înduri suferințe și privațiuni pentru țara ta*”.

În 1911, o reglementare provizorie a „Chestiunii asiatice”, în Transvaal, a determinat întreruperea *Satyagrahei*. În anul următor Gokhale vizită Africa de Sud și în ajunul plecării, îl asigură pe Gandhi că guvernul Uniunii promisese să abroge Legea neagră, să modi-

face legile privind emigrația și să abolească taxa de trei lire sterline. Asta nu-l liniștește pe Gandhi ! Guvernul Uniunii se răzgândește și situația devine și mai rea, atunci când Curtea Supremă decretă că doar căsătoriile creștine erau legale în Africa de Sud. Se anulează astfel toate căsătoriile indienilor și indiencele deveneau concubine. Această decizie le împinge pe femeile indiene – inclusiv pe Kasturba – să participe la lupta soților lor.

Indienii nu mai aveau dreptul să treacă din Transvaal în Natal și invers fără o autorizație scrisă. Indiencele de la „Ferma Tolstoi” trecură frontiera fără autorizație și se duseră la Newcastle să-i incite pe mineri la grevă. Reușiră și se pomeniră în pușcărie. Greva a luat o amploare considerabilă și mii de mineri porniră în marș spre granița Transvaalului, conduși de Gandhi, pentru a lansa autorităților o provocare pașnică. Gandhi elaboră reguli de conduită foarte stricte pentru *satyagrahiști*, explicându-le că vor trebui să accepte răbdător insultele, fără a răspunde, ca și loviturile de bici și lipsirea de libertate. Gandhi a fost iarăși arestat și condamnat, dar *Satyagraha* a continuat. Cincizeci de mii de lucrători au făcut grevă și câteva mii de indieni au fost înțemnițați. Guvernul s-a străduit să înăbușe manifestațiile și a dat ordin să se tragă în mulțime. Morții se numărau cu sutele. Un ziar american avea să scrie mai târziu: „până la urmă, generalul Smuts a făcut la fel ca toate celelalte guverne care îl înfruntaseră pe Gandhi: a cedat”.

Gandhi a fost eliberat și a semnat în ianuarie 1914 un acord provizoriu cu generalul Smuts. Majoritatea revendicărilor indiene erau satisfăcute. Gandhi își terminase misiunea în Africa de Sud. Se îmbarcă spre Anglia, împreună cu soția, la invitația lui Gokhale. Înainte de a părăsi Africa de Sud, el trimise generalului Smuts o pereche de sandale confecționate de el în închisoare. Amintindu-și de acest cadou, generalul avea să scrie, 25 de ani mai târziu: „aceste sandale mi-au folosit multe veri la rând și totuși am avut adesea sentimentul de a nu fi demn să port încălțărilor unui om atât de remarcabil”.

V. UN SUFLET MARE ÎN ZDRENȚE DE CERȘETOR

În aprilie 1893, când pornise spre Africa de Sud, Gandhi era un avocat timid și fără experiență, dornic de a-și încerca norocul. În ianuarie 1915, când se întorcea definitiv în India, era un Mahatma fără de nici unele, dar având ca unică ambiție să-și ajute poporul. Intelectualitatea indiană auzise despre isprăvile lui din Africa de Sud. Era totuși relativ necunoscut și compatrioții săi abia dacă observară că

„marele suflet în zdrențe de cerșetor” – cum îl numea poetul bengalez Tagore, – se întorsese în țară. Cum Gandhi nu-și cunoștea prea bine propria țară, îi promise lui Gokhale, „guru-ul lui politic”⁵ să-și petreacă primul an studiind țara „deschizând bine urechile și cât mai rar gura”. După acest an de studiu, Gandhi se așeză pe malul râului Sabartami, la marginea orașului Ahmedabad și întemeie acolo un „ashram” în mai 1915. Îi dădu numele de „Satyagraha Ashram”. Locuitorii – circa douăzeci și cinci de bărbați și femei se angajară solemn să respecte adevărul, *ahimsa*, celibatul, probitatea. Ei jurară să trăiască în sărăcie și să-și consacre întreaga viață binelui celorlalți. Fiecare dintre aceste „ashram”, adevărate colectivități agricole, auto-gestionate, era un model al idealului moral și politic al lui Gandhi.

Primul discurs public, Gandhi îl ținu cu ocazia inaugurării Universității hinduse din Benares, în februarie 1916. Această manifestare beneficia de ilustra prezență a numeroși magnați și prinți și la ea asista vice-regele în persoană. Luând cuvântul în limba engleză, Gandhi își scandaliză auditoriul prin declarația că „*era profund umilit și rușinat de a trebui să se adreseze compatrioților săi într-o limbă străină*”.⁶ Stupefacția fu și mai mare, când el se întoarse spre principii acoperiți de pietre prețioase, afirmând că India nu se va putea salva decât dacă ei renunță la bijuteriile lor în *favoreea poporului*. Mai mulți prinți părăsiră sala. Gandhi își organizează prima Satyagraha din India la Champaran, în statul Bihar, unde se duse în 1917 la cererea unui țăran sărac pentru a examina doleanțele populației locale. Aceasta era exploatată de plantatorii englezi care îi obligau pe țăranii să planteze indigo pe 15% din pământurile lor și să vândă întreaga recoltă pentru a-și plăti arenda. Vestea vizitei lui Gandhi se răspândi ca fulgerul și mii de țăranii își părăsiră satele pentru a primi binecuvântarea lui (darshan) și pentru a-i expune plângerile lor. Proprietarii de plantații puseră mâna pe arme însă și ofițerii poliției îi ordonară lui Gandhi să părăsească districtul. Gandhi refuză și primi o citație pentru a doua zi la tribunal. Mii de țăranii i se alăturară. Foarte încurcat, judecătorul amână procesul pentru o dată ulterioară și îi dădu drumul lui Gandhi fără cauțiune, după ce acesta refuzase să plătească, negând orice legitimitate a acestui tribunal străin.

Procesul a fost apoi anulat și Gandhi și-a continuat ancheta. În același timp, el i-a învățat pe țăranii *Satyagraha* și le-a spus că *prima condiție a libertății este să scapi de teamă*. El apelă la voluntari pen-

---

⁵ Un *guru* este un fel de înțelept susceptibil de a deveni sfetnicul spiritual al discipolilor săi.

⁶ Factorul lingvistic este o componentă importantă a luptei de eliberare și integrare națională, împotriva aspectului cultural și mintal al colonialismului.

tru a-i învăța pe analfabeți și pe țăranii înapoiți regulile elementare de igienă. Totodată se deschiseră primele școli pentru copii. Acest gen de activități era caracteristic pentru Gandhi. El atrăgea totodată atenția populației asupra drepturilor și îndatoririlor ei. El considera că *un popor liber trebuie să se poată guverna*. Dar, cu cât lucra mai mult pentru popor, cu atât mai puțin aprecia guvernul prezența lui. Autoritățile trebuiau totuși să desemneze o comisie de anchetă din care Gandhi a făcut parte. Comisia a publicat un raport favorabil cauzei țăranilor. Succesul acestei prime satyagraha indiene a ridicat mult prestigiul lui Gandhi.

Abia terminase Gandhi cu problemele de la Champaran că primi un apel urgent de la Sabartami, care îl informa despre un conflict între muncitorii uzinelor textile de la Ahmedabad și proprietarii filaturii. După ce s-a asigurat că revendicările muncitorilor erau justificate⁷ și că refuzul proprietarilor de a recurge la un arbitraj nu avea sens, Gandhi îi sfătuia pe muncitori să intre în grevă, cu condiția să nu recurgă la violență. Ei acceptară. Totuși, după câteva zile, zelul începu să-i părăsească și Gandhi se temu că nu-și vor ține promisiunile. Muncitorii fuseseră aduși în pragul disperării de teama de a muri de foame. Gandhi hotărî, deci, să intre în post negru. El declară că nu se va atinge de nici un aliment până nu se va ajunge la reglementarea conflictului. După trei zile, cele două părți au acceptat un arbitraj, spre satisfacția tuturor.

Puțin după aceea, a izbucnit un conflict în districtul agricol Kheda din statul Gujarat. Deși erau în pragul foamei, țăranii trebuiau să-și plătească taxele. Gandhi întreprinse o nouă satyagraha și le ceru țăranilor să nu plătească nici o taxă, atâta vreme cât cei ce nu aveau posibilitatea nu erau scutiți. Această campanie dură patru luni și guvernul acceptă în cele din urmă să suprima taxele pentru țăranii săraci.

Atunci s-a produs un eveniment care îi descumpănește și astăzi pe pacifiștii occidentali. În 1917, vice-regele, lord Chelmsford îl invită pe Gandhi la o conferință de război, organizată la Delhi pentru a obține sprijinul liderilor indieni în campania de recrutare. La vremea aceea, Gandhi gândea că imperiul britanic este un lucru bun și că asocierea cu Anglia era profitabilă pentru India. De aceea, după părerea sa, fiecare indian avea datoria de a ajuta Imperiul în caz de primejdie. Gandhi nu numai că a sprijinit rezoluția finală a conferinței, dar a străbătut districtul Kheda (unde condusesese mai înainte satyagraha țăranilor) pentru a-i convinge pe locuitori să se înroleze în armată. Oricât de paradoxal ar părea, această atitudine era totuși logică. Nu venise încă, după părerea lui Gandhi, ceasul revoltei împotriva Angliei. Dar, după

---

⁷ Vom vedea că Gandhi nu agreea greva fără un motiv valabil și cerea ca ea să fie constructivă.

cum vom vedea, el se va revolta împotriva măsurilor britanice care umileau Turcia.

VI. MAHATMA ȘI MASELE POPULARE

Gandhi a devenit un promotor al *naționalismului indian* după anunțarea proiectului de lege Rowlatt care le refuza indienilor drepturile civice cele mai elementare. Din 1919 până în 1948 – anul morții sale – el s-a aflat în centrul scenei politice și s-a afirmat drept eroul unei epopei istorice al cărei apogeu avea să fie independența țării. *Gandhi a bulversat cu totul concepțiile politice ale Indiei rămânând fidel sie însuși*. Personajul său a căpătat însă o nouă dimensiune. În mijlocul bătăliei, el rămânea omul inspirat de Dumnezeu, *artizanal adevărului și libertății*.

Proiectul de lege Rowlatt depășea cadrul regional și lupta trebuia dusă la scara țării întregi. Gandhi a meditat îndelung asupra anvergurii ce trebuia să o capete mișcarea. El trebuia să ajungă să stârnească entuziasmul mulțimii, evitând totodată să declanșeze violența. Până la urmă el se ralie conceptului de „*hartal*”, adică *respectarea unui doliu național, ca instrument de luptă*, prin închiderea magazinelor și întreprinderilor particulare, așa cum aveau să facă mai târziu negustorii arabi din Ierusalim, împotriva ocupației sioniste.

„Hartal-ul a fost respectat în întreaga țară atât de hinduși cât și de musulmani iar Gandhi a fost impresionat de entuziasmul populației. Niciodată nu-și dăduse seama câtă influență avea asupra maselor. A fost un șoc puternic pentru guvern, să-l vadă de „agentul de recrutare” al imperiului metamorfozat în *rebel*. Gandhi era chemat peste tot în țară și plecă spre Dalhi și Amritsar. Când trenul lui ajunsese în gara Palwal, i se înmână o notă prin care i se interzicea intrarea în regiunea Punjab. Gandhi refuză. Fu arestat și dus înapoi la Bombay.

Vestea arestării sale se răspândi cu iuțeala fulgerului și stârni o vie agitație în sânul populației. În orașe, oamenii organizară manifestații și se produsură inevitabil acte de violență. Întors la Ahmedabad, Gandhi se îngrozi aflând că un ofițer de poliție fusese omorât de către mulțime. Trei zile posti el pentru a răscumpăra crima compatrioților săi.

În ziua de 13 aprilie 1919, când Gandhi își anunță intenția de a posti trei zile, generalul englez Dyer ordonă trupelor sale să-i măcelărească pe cetățenii pașnici și dezarmați, care asistau la un miting la Jallianwala Bagh în statul Amritsar. Raportul oficial a menționat patru sute de morți și între o mie și două mii de răniți. După o anchetă făcută de Gandhi, era vorba de fapt de o mie două sute de morți și de trei mii șase sute de răniți. În urma acestui laș asasi-

nat al cetățenilor pașnici, pe întreg teritoriul Punjab-ului a fost proclamată legea marțială și s-au operat numeroase arestări. Populația a fost bătută cu biciul și englezii au decretat că indienii nu puteau trece pe o anumită stradă decât târâși! Sir Valentin Chirol descrie ziua de 13 aprilie 1919 drept „ziua cea mai întunecată din anele Indiilor britanice”. Această dată a marcat o cotitură hotărâtoare în lupta poporului indian pentru independență. Gandhi a fost nevoit să se angajeze politic și să înceapă lupta de eliberare definitivă.

E destul de curios să constăți că deși era foarte zdruncinat de evenimentele din Punjab, Gandhi împărtășea totodată neliniștea musulmanilor indieni în legătură cu înfrângerea sultanului Turciei, care era și calif al islamului. *Cu ocazia unei conferințe musulmane organizate la Delhi în noiembrie 1919, Gandhi i-a îndemnat pentru prima dată pe compatrioții săi să nu mai colaboreze cu guvernul britanic.*

Este interesant să amintim că patru ani mai devreme, la sesiunea Congresului de la Lucknow, Gandhi îi apăruse lui Nehru ca „foarte distant și foarte puțin interesat de politică”. În 1920, Gandhi era însă în centrul vieții politice a țării sale. *El transformă Congresul și făcu din politicienii vorbăreți niște revoluționari activi și din liderii eleganți și anglofili niște slujitori ai poporului, îmbrăcați în haine de dimie albă. Gandhi astupă prăpastia ce despărțea pe intelectualii indieni de masele populare și dădu o mai mare amploare concepțului de independență, în așa fel încât el să cuprindă toate aspectele regenerării sociale și naționale.* Începând din 1920, istoria vieții sale se confundă cu cea a luptei și victoriei Congresului indian.

Asemenea unui uragan, Gandhi a stârnit un entuziasm de nedescris în întreaga țară, chemând populația să nu mai colaboreze cu englezii. El își începu campania restituindu-i vice-regelui medaliile și decorațiile decernate de guvernul britanic pentru purtarea sa în timpul războiului și pentru opera sa umanitară. El scrisese vice-regelui: *„Nu pot avea nici respect, nici prietenie, pentru un guvern care a mers dintr-o faptă rea într-alta pentru a-și apăra imoralitatea”.* Mulți indieni au renunțat atunci la titluri și onoruri: juriștii s-au lăsat pe tânjeală, studenții au părăsit colegiile și universitățile, mii de orășeni s-au împrăștiat prin sate pentru a încuraja populația să nu mai colaboreze cu acest guvern „diabolic” și să sfideze „pașnic” legile colonialiste. O dată scoasă din apatie, populația căpătă un *curaj fără limite* și un *sens incomparabil al sacrificiului*. Hainele englezești arseră pe ruguri și în mii de case se auzi zgomotul mașinilor manuale de tors⁸. *Femeile care stătuseră închise în casă secole de-a rândul, coborâră în stradă împreună cu soții lor și își rupseră lanțurile.*

---

⁸ Mașina manuală de tors, simbol al economiei naționale, figurează acum pe stema uniunii indiene și a rămas emblema Partidului Congresului.

Gandhi electriză mulțimile cu tonul pătimaș al discursurilor sale și prin articolele pe care le publica în cele două săptămânale „Tânăra Indie” și „Navajivan”. Mii de persoane fură arestate și înțemnițate. Mișcarea se opri brusc în februarie 1922. Gandhi se întristă atât de tare în urma unei izbucniri de violență în Chauri Chaura, încât hotărî să suspende de îndată satyagraha. El posti cinci zile pentru a răscumpăra crimele compatrioților săi, într-un moment de isterie colectivă. Mai mulți dintre colegii săi au protestat împotriva acestei hotărâri și Gandhi a recunoscut că *„întreruperea programului de revendicări putea părea imprudentă și neinspirată pe plan politic”*. Dar, adăugă el: *„e de o mie de ori mai bine să fii un trădător în ochii lumii, decât să fii un trădător față de tine însuși”*. Când era vorba de principii, Gandhi era dispus să rămână singur.

Și totuși, această întrerupere a campaniei avu un efect imediat: guvernul britanic profită de ocazie pentru a-l aresta pe Gandhi. Acesta declară judecătorului: *„nu am nici cea mai mică rea-voință față de un funcționar, oricare ar fi el. Nu pot deci fi acuzat de trădare față de persoana vice-regelui. Dar consider a fi un lucru bun orice trădare față de un guvern care a făcut mai mult rău Indiei decât orice alt sistem precedent. India este mai slabă ca oricând sub jugul englez. Cred că ar fi un păcat să simpatizăm cu un astfel de sistem... Singurul lucru care vă rămâne de făcut, domnule judecător, este fie să demisionați pentru a vă disocia de Rău, dacă apreciați că legile pe care trebuie să le aplicați sunt nedrepte și că eu sunt nevinovat, fie, dacă vi se pare că legile sunt echitabile pentru poporul indian și că eu fac rău comunității, să mă condamnați la pedeapsa cea mai grea”*.

Judecătorul l-a condamnat la șase ani închisoare și a adăugat: *„sper ca situația să evolueze astfel încât guvernul să vă poată micșora pedeapsa și elibera. Personal aș fi încântat”*. Fermitatea lui Gandhi îi dezorienta până și pe judecători...

Pentru Gandhi, închisoarea a fost mai degrabă un lux decât o pedeapsă. El avea mai mult timp să se roage, să studieze și să toarcă decât avusese afară. În ianuarie 1924, a avut o criză de apendicită acută. A fost transportat de urgență la un spital din Poona unde a fost operat de un medic englez. Guvernul îl eliberă pe când era încă în convalescență.

Abia eliberat, Gandhi fu cuprins de tristețe pentru soarta Indiei. În momentul arestării sale, compatrioții erau în pragul unei revoluții care îi unise pe hinduși și pe musulmani. Între timp, Kamal Atatürk abolise Califatul. Musulmanii erau descumpăniți și cele două comunități se îndepărtaseră una de cealaltă. În mai multe locuri izbucniseră răscoale. Neștiind cum să canalizeze acest val de nemulțumiri,

Gandhi hotărî să postească 21 de zile pentru a răscumpăra încă o dată păcatele concetățenilor săi. El își anunță hotărârea de a posti spunând: „*se pare că Dumnezeu a fost detronat. Trebuie ca El să domnească din nou în inimile noastre*”. Postul voluntar al lui Gandhi îi îndemnă pe compatrioții săi la meditație și, mult înainte de termenul fixat, el primi semne de prietenie de la numeroși indieni aparținând diferitelor comunități.

În cei cinci ani care au urmat Gandhi păru să se distanțeze de scena politică. ***El se dedică în întregime realizării obiectivelor naționale prioritare în ochii lui: unitatea dintre hinduși și musulmani, abolirea categoriei „paria” – cei fără castă –, emanciparea femeii, răspândirea țesutului manual și restructurarea economiei rurale în genere.*** În iunie 1923 el scria: „*eu nu caut numai să eliberez India de jugul englez; scopul meu este să o eliberez de toate formele de dependență. Independența politică trebuie însoțită de independența economică și socială*”.

La ieșirea din închisoare, Gandhi găsi Congresul indian divizat. Totuși, începând din 1929, diferitele grupări se reuniră din nou sub egida lui și el propuse o rezoluție care să proclame *independența totală ca obiectiv fundamental al Congresului*. Gandhi era gata să-și conducă națiunea în lupta împotriva opresiunii britanice. El redactă un jurământ de independență totală „*purna Swaraj*” care a fost pronunțat de milioane de indieni la 26 ianuarie 1930. Această dată avea să fie aleasă mai târziu ca *Zi a Independenței*. Toate privirile se întoarseră din nou spre satul Sabartami. Care avea să fie următoarea inițiativă a apostolului non-violenței?

În ziua de 12 martie 1930, după ce informase despre aceasta pe vice-rege, Gandhi întreprinse împreună cu șapte zeci și opt de bărbați și femei din Ashram-ul său un marș istoric de 24 de zile spre plaja Dandi. Gandhi își propunea astfel să declare că nu recunoaște legea care interzicea celor săraci să-și fabrice propria sare. Chestiunea părea destul de banală. Dar elaborarea și aplicarea planului, durata acestui marș de 241 de mile și numărul impresionant de săteni care veniră să îngenuncheze la trecerea lui Gandhi impresionară mulțimile, suscitând peste tot un entuziasm delirant. În ziua de 6 aprilie, dimineața devreme, Gandhi se duse la malul mării și, după ce se rugă, luă o bucată de sare depusă de valuri. Acest gest simplu determină o sfidare totală a legii la scară națională. Bărbați și femei, orașeni și săteni manifestară cu miile și se lăsară arestați de poliție. Polițiștii împinseră mulțimea și deschiseră focul de mai multe ori. Pe 4 mai, puțin după miezul nopții, Gandhi a fost arestat. Câteva săptămâni mai târziu peste o sută de mii de bărbați și femei

zăceau în închisoare pentru a fi încercat să oprească puternica mașinărie administrativă a guvernului britanic.

Guvernul laburist a fost pus în mare încurcătură în noiembrie 1930 când s-a întrunit prima Conferință a Mesei Rotunde. În ședința de închidere, din 19 ianuarie 1931, Ramsay Mac Donald formulă dorința ca la a doua conferință a Mesei Rotunde să participe și Congresul. Pe 26 ianuarie, Gandhi fu eliberat împreună cu alți conducători ai Congresului, la exact un an după pronunțarea primului jurământ de independență. Convorbirile Gandhi-Irwin începură pe 14 februarie. Negocierea îl scârbi pe Winston Churchill, scandalizat de „spectacolul umilitor și greșos al acestui fost jurist (Gandhi) devenit un fel de fachir rebel și care urcă pe jumătate dezbrăcat treptele palatului vice-regelui pentru a discuta pe picior de egalitate cu reprezentantul regelui-împărat“.

Pactul Gandhi-Irwin a fost semnat la 5 martie. La 19 august, Gandhi a pornit spre Londra pentru a asista la cea de a doua conferință a Mesei Rotunde, ca unic delegat al Congresului Indian. El declară la îmbarcare: „Am toate șansele să mă întorc cu mâinile goale“. Avea dreptate! Dar, chiar dacă s-a întors cu mâinile goale, vizita sa a avut consecințe pozitive. Până atunci, Gandhi fusese o legendă și despre el se spuneau vrute și nevrute, istorii fantastice, plăcute sau răuvoitoare. Englezii au fost deci plăcut surprinși de farmecul simplu și irezistibil al lui Gandhi, de umorul său fin și de râsul său comunicativ. Ei înțeleseseră totodată că Mahatma era prietenul tuturor oamenilor, fără distincție de rasă ori religie.

La Londra, Gandhi refuzase să se instaleze la hotel și preferase să locuiască la Kinsley Hall, un centru de ajutor social din cartierul East End unde devenise deîndată simpatic tinerilor și bătrânilor. Cumsecădenia lui naturală și simțul umorului șterseseră orice prejudecăți rasiale și naționale.

El se duse în Lancashire, unde campania sa împotriva stofelor englezești provocase șomaj. Muncitorii îl primiră cu entuziasm, iar unul dintre șomeri declară: „Chiar dacă acum nu am de lucru, dacă aș fi fost în India, aș fi procedat ca și Gandhi.“

Pe drumul de întoarcere, Gandhi se opri în Elveția pentru a-i face o vizită lui Romain Rolland. El participă la Lausanne la o întrunire a pacifiștilor și le explică pentru ce, în accepțiunea lui, Adevărul era deasupra tuturor conceptelor. Trecu și prin Roma unde autoritățile lui Mussolini îl primiră bine.

Ajuns la Bombay, Gandhi declară: *„În cursul celor trei luni de ședere în Anglia și Europa, nu am făcut o singură experiență care să-mi fi arătat diferența dintre Orient și Occident. M-am convins, din contră, că natura umană este peste tot aceeași și că încrederea*

și afecțiunea pentru semenii ne sunt întotdeauna întoarse prin și mai multă încredere și afecțiune“.

Și totuși, situația găsită la întoarcere nu justifică optimismul lui Gandhi. Efectele pozitive ale pactului Gandhi-Irwin fuseseră distruse de politica represivă a noului vice-rege, lordul Willingdon. India era condusă prin Ordonanțe. Împușcăturile și arestările deveniseră monedă curentă. Jawaharlal Nehru a fost arestat tocmai când se ducea la Bombay să-l întâmpine pe Gandhi. La sosirea sa, în 28 decembrie 1931, Gandhi declara: *„Presupun că acestea sunt darurile de Crăciun pe care ni le face, în dărnicia sa, lordul Willingdon, vice-regele nostru creștin.“* O săptămână mai târziu, Gandhi era arestat și încarcerat fără proces în închisoarea de la Yeravada.

De data aceasta, șederea după grații nu-i aduse nici o bucurie. Aflase despre intenția guvernului britanic de a elabora o nouă constituție a Indiei, cu regimuri distincte pentru musulmani și „paria“. Un astfel de sistem avea să determine inevitabil o permanentă sfâșiere a comunității indiene. El scrisese lui Ramsay Mac Donald, anunțându-și intenția de a „postii până la moarte“. În dimineața de 20 septembrie, îi scrisese lui Tagore: *„Marți. Ora trei dimineața. Voi postii începând de la prânz. Vă rog să-mi binecuvântați eforturile. Mi-ați fost un prieten fidel, pentru că ați fost sincer.“* De abia îi înmânase scrisoarea gardianului, că primi o telegramă din partea lui Tagore, care îi spunea: *„E frumos să-ți jertfești prețioasa existență pentru unitatea Indiei și pentru integritatea ei socială... Inimile noastre întristate vor urmări cu respect și iubire sublima dumnezeoasă penitență“.* Prin cuvintele lui Tagore, se exprima la vremea aceea întreg poporul indian. Postul voluntar al lui Gandhi a fost urmărit de fiecare indian și a determinat o conștientizare și mai mare a comunității. Fiecare indian se simțea vinovat față de cei excluși; acei „paria, fără castă“. Și apoi, dacă Gandhi n-ar fi supraviețuit postului negru, moartea sa i-ar fi pătat pe toți compatrioții săi. După cinci zile de așteptare și grijă, un pact a fost semnat de către conducătorii castei hindușilor și liderii „paria“ (cei pe care Gandhi îi numea „Harijani“ sau „copiii lui Dumnezeu“)⁹. Gandhi acceptă termenii acordului. A doua zi, pe când medicii erau foarte îngrijorați pentru starea sănătății lui Gandhi, guvernul britanic anunță că acceptă noua formulă. Gandhi încetă postul în aceeași după-amiază. Voința unui om singur reușise să ștergă disprețul secular al hindușilor pentru cei fără de castă. Chiar înainte de încheierea postului, hindușii, harijanii și creștinii fraternizau deschis pe străzile tuturor orașelor și numeroase temple își deschiseră pen-

---

⁹ «Harijan» a fost și titlul ales de Gandhi pentru unul dintre ziarele sale cele mai cunoscute.

tru întâia dată porțile „Copiilor lui Dumnezeu”. „Paria” beneficiau în sfârșit de drepturi omenești elementare...

În cei șase ani care au urmat, Gandhi făcu mari eforturi pentru a-i uni pe toți „Harijani” și a difuza *un program general de renovare rurală, care să cuprindă și alfabetizarea maselor.*

Gandhi repeta neostoit apelurile *la unitate între hinduși și musulmani.* El se străduia să convingă tineretul năvalnic să renunțe la violență și acte de terorism. Gandhi încredință ashramul Sabarmati unei comunități de Harijani și se instalează în altă colonie agricolă, situată la Wardha. El declară: *„India trăiește la sat și nu în orașe. Nu voi învinge decât atunci când voi elimina sărăcia din sate”.* De pe vremea când colabora la redacția „Hind Swaraj”, cu douăzeci și cinci de ani înainte, ideile lui Gandhi se transformaseră progresiv și imperceptibil. *Ostilitatea sa față de industrializare se întărise în urma asocierii acesteia cu imperialismul străin.* El scria în 1922: *„Nici un sofism, nici o alterare a statisticilor nu va reuși să mascheze mizeria rurală. Sunt sigur că Anglia și orășenii indieni vor avea de dat seamă în fața lui Dumnezeu pentru această crimă împotriva umanității, care depășește toate ororile cunoscute în istorie până în zilele noastre”.* Concepția sa privind mașinismul se adâncise și se lărgise între timp. El declară în 1924: *„Mă opun maniei mașinilor și nu mașinilor înseși. În spatele acestei manii se ascunde mai mult o dorință aprigă de câștig, decât grija de a ușura munca muncitorilor. E împotriva firii și de aceea mă opun din toate puterile”.*

Ca și cele ale tuturor oamenilor mari, concepțiile lui Gandhi au evoluat cu vârsta și viziunea lui asupra lucrurilor a devenit din ce în ce mai profundă și mai senină. Linia sa de conduită și de gândire cuprindea un aspect social-politic – *revoluția națională* – și un aspect spiritual – *regenerarea morală*.

VII. UN SINGUR CUVÂNT DE ORDINE: „PĂRĂȘIȚI INDIA!”

Gandhi reîntră în arena politică în 1939, când izbucni războiul. În primul război mondial, susținuse cu credință Imperiul britanic. În timpul războiului Burilor își oferise serviciile Imperiului, din spirit de loialitate, deși cu sufletul era alături de Buri care luptau pentru independență. Acum, sentimentele sale erau diferite, deși se declarase din tot sufletul alături de Aliați. Gandhi ajunsese la concluzia că *„orice război este o aberație”.* El vedea totodată *o contradicție în atitudinea Angliei, care lupta pentru propria ei libertate, dar nu vroia să recu-*

*noască independența Indiei.*¹⁰ Mulți patrioți indieni gândeau că a venit momentul să se dea o lovitură decisivă puterii coloniale, India trebuind să profite de pe urma situației dificile în care se zbătea Anglia. Gandhi însă se opuse și declară: *„Noi nu dorim să ne câștigăm independența pe ruinele Angliei. A profita de nefericirea ei actuală ar fi împotriva principiilor non-violenței”*. Majoritatea liderilor Congresului erau dispuși să ajute Anglia în lupta împotriva Germaniei, cu condiția ca țara lor să fie tratată pe picior de egalitate. Gandhi însă nu credea în non-violența condiționată. Era totuși destul de realist pentru a înțelege că majoritatea liderilor Congresului, care erau patrioți și oameni politici, nu sfinți, nu l-ar fi urmat pe calea atât de dificilă a absolutului. Gandhi nu era atât de vanitos încât să își dicteze condițiile amenințând cu demisia din fruntea partidului. Știa că acesta nu se putea lipsi de el în respectivul moment de criză. El decise atunci să treacă în planul doi și îndemnă națiunea să sprijine deciziile Congresului. În ceea ce îl privea, el pleda în favoarea unei relative neutralități, în acest conflict cu precădere european.

Guvernul britanic nu avea vreme de Gandhi, iar Winston Churchill afirmă cu sinceritate că nu devenise prim-ministru „pentru a prezida la lichidarea Imperiului britanic.” Situația, între timp, se deteriorase mult. Englezii nu reușiseră să-i oprească pe japonezi în drumul lor către frontiera indiană. Populația devenise din ce în ce mai neliniștită și nervoasă, iar Gandhi se gândi că pentru a evita dezordinile sporadice și actele incoerente, pasiunile trebuiau organizate în mod non-violent. Guvernul englez părea incapabil să asigure securitatea Indiei și refuza totodată să-i lase pe indieni să se apere singuri. Gandhi îi sfătui atunci pe indieni să „părăsească India” și se pregăti pentru o nouă satyagraha. Luând cuvântul în fața Comitetului național al Partidului Congresului, în ziua de 7 august 1942, el declară: *„Noi nu luptăm împotriva poporului englez, ci împotriva politicii sale imperialiste. Nu cu mânie cerem suprimarea administrației britanice. Noi dorim doar să permitem Indiei să joace rolul ce-i revine în aceste timpuri tulburi”*.

Gandhi nu își elaborase încă un program de acțiune definitiv. El dorea să-l întâlnească pe vice-rege înainte de a lua o hotărâre. Dar tabăra adversă luă inițiativa și, în dimineața de 9 august, Gandhi fu arestat împreună cu alți conducători ai Congresului Indian. Deîndată, în întreaga țară izbucni dezordini, care determinară acte de violență. Guvernul care lăsase populația fără lideri răspunse violenței

---

¹⁰ La aceeași epocă, tânărul Gamal Abdel Nasser definea cel de al doilea război mondial cu următoarea formulă judicioasă: «o înfruntare între imperialiști sături și imperialiști flămânzi».

cu brutalități și mai mari, până ce India se pomeni a fi o țară vie, sub dictatură militară engleză.

Gandhi a fost închis în palatul lui Aga Khan, lângă Poona. Regimul de teroare îl îngrijora. Și apoi, guvernul britanic îl declarase răspunzător de actele de violență din țară. El porni un lung schimb de corespondență cu guvernul și se hotărî să postească douăzeci și una de zile. Își începu postul în ziua de 10 februarie 1943 și starea sa deveni în curând atât de critică, încât medicii presupuseră că nu va supraviețui. Din fericire, Gandhi trecu victorios peste această nouă încercare. Șederea în închisoare fu deosebit de penibilă: Mahadev Desai, secretarul și prietenul său de douăzeci și patru de ani, muri de inimă la șase zile de la arestarea sa. Soția sa Kasturbai se îmbolnăvi în decembrie 1943 și muri în februarie 1944 în temniță.

Încercările prin care trecuse Gandhi de la arestarea sa îi alteraseră considerabil starea de sănătate și la șase săptămâni de la moartea soției el avu un acces de paludism. La 3 mai, raportul medicului arăta că starea sa de sănătate era „îngrijorătoare”. Încurcat de vestea bolii sale, guvernul hotărî să-l elibereze fără condiții în ziua de 6 mai. Gandhi era atât de slăbit, încât trebui să păstreze tăcerea o lungă perioadă pentru a-și menaja forțele.

Totuși, indiferent de starea sa de sănătate, Gandhi nu era omul care să stea cu brațele încrucișate și să asiste în tăcere la înrăutățirea constantă a situației din țara sa. El ceru să fie primit în audiență la vice-rege. Lordul Warvell respinse cererea. Gandhi știa că englezii sprijineau grupările favorabile despărțirii comunităților musulmane și hinduse. Această diviziune îi servea guvernului britanic pentru a justifica ocuparea țării. Or, *toată viața, Gandhi luptase pentru un acord între hinduși și musulmani*. În 1919, apăruse Califatul și chiar postise pentru a restabili buna înțelegere în sânul comunităților rurale. Dar vai, cu cât se străduia să-i potolească pe musulmani, cu atât mai intransigenți deveneau hindușii. Era evident că Jinnah, liderul Ligii musulmanilor, nu avea să se declare satisfăcut decât cu crearea unui stat musulman separat, unic răspuns posibil, după mintea lui, față de oprimarea musulmanilor de către fanaticii hinduși. Spirala violenței continua deci.

VIII. DE LA INDEPENDENȚĂ LA MARTIRIU

Englezii nu mai puteau controla situația care devenise din ce în ce mai tragică. Foametea și dezordinea distruseră temelia însăși a prestigiului imperial. Anglia ieșise victorioasă din război, dar slăbită și demoralizată. În alegeri învinsese Partidul Laburist și dl. C. Attlee,

primul ministru, care nu dorea să piardă India din cauza politicii de fier și de sânge a lui Churchill, promise că India „își va căpăta curând independența națională”. Intre timp trebuiau să aibă loc alegeri și a fost convocată o Adunare Constituantă pentru a elabora noua Constituție a Indiei unificate. O misiune ministerială părăsi Londra pentru a analiza împreună cu liderii naționaliști indieni viitoarea formă a națiunii libere și unite. Din nefericire, această misiune nu reuși să-i împace pe hinduși și pe musulmani. După ce îi încurajaseră pe separatiștii din ambele tabere, englezii nu reușeau acum să-i mai potolească.

În ziua de 12 august 1946, viceregele îl invită pe Jawaharlal Nehru să formeze un guvern de tranziție. Jinnah, liderul Ligii musulmane decretă în Bengal o „Zi de acțiune directă”, care se încheie cu un masacru. În mai multe regiuni ale țării avură loc schimburi de focuri și bătăi în toată regula cu cuțitele. Acest prolog sângeros al independenței îl supuse pe Gandhi unui adevărat martiriu. El locuia atunci la Harijani din Delhi și de acolo lansa zilnic apeluri la non-violență. Se părea însă, vai, că predica în van. Facțiunile împiedicau orice înțelegere...

Se răspândi în curând vestea izbucnirii unor violențe în districtul Noakhali din Bengalul oriental, unde musulmanii masacrau minoritatea hindusă. Gandhi nu mai avu răbdare să stea pe loc: trebuia să iasă din izolare și să învețe cele două comunități să trăiască în pace, și asta chiar cu riscul propriei vieți. Dacă nu reușea, însemna că mesajul său de non-violență nu fusese auzit și că independența spre care călăuzise poporul indian, nu era libertatea la care visase. De aceea nu-i ascultă pe colegii săi din Congres (care nu voiau ca el să-și riște viața) și se duse la Noakhali unde era la putere un guvern al Ligii musulmane. Pe când era la Calcutta auzi că hindușii din Bihar îi atacaseră la rândul lor pe musulmani. Această veste îl mâhni și mai tare pe Gandhi, căci greșelile coreligionarilor lui îl dureau mai tare decât cele ale celorlalți indieni. Și apoi, Biharul era tocmai statul în care își lansase prima satyagraha din India. Pentru a se răscumpăra în ochii lui Dumnezeu, el hotărî să urmeze un regim alimentar drastic. Care trebuia să se transforme în „post de moarte” dacă locuitorii din Bihar nu urmau să-și schimbe atitudinea. Din fericire „biharezii căzuți în păcat” auziră atenționarea lui Gandhi și el își continuă drumul spre Noakhali.

Și acum ajungem la capitolul cel mai nobil din viața lui Gandhi. *Tocmai când independența politică fusese virtual cucerită și când aparatul de stat era în mâinile lui, Gandhi renunță la tot și preferă să facă, în ciuda primejdiei, un pelerinaj pentru a-și proclama mesajul de iubire și speranță acolo unde domneau ura și teroarea. Gandhi*

se instalează într-o regiune în care 80% dintre locuitorii erau musulmani și în care nu existau nici drumuri, nici mijloace moderne de comunicare. Gandhi refuză ajutorul poliției și nu păstrează cu el decât un interpret bengali și un stenograf. La 77 de ani, merge din sat în sat, cu picioarele goale pe terenurile cele mai dificile, traversând râuri noroioase pe punți de bambus. Se hrănea cu fructe și legume, muncea zi și noapte pentru a le inspira indușilor mai multă dragoste și musulmanilor mai multă tenacitate. El declară: „*nu am decât un singur lucru în minte: Dumnezeu trebuie să purifice inimile hindușilor și musulmanilor, iar cele două comunități trebuie să renunțe la orice neîncredere și ură reciprocă*”.

Gandhi a trăit, a suferit și a răspândit învățătura la Noakhali din 7 noiembrie 1946 până în 2 martie 1947. El se duse apoi în Bihar pentru a răspunde unor chemări din ce în ce mai insistente. Reîncepu în Bihar ceea ce începuse la Noakhali. Merge din sat în sat, cel mai adesea pe jos, pentru a cere populației să repare răul făcut musulmanilor. Peste tot, era întâmpinat de o mulțime pioasă și admirativă. Făcu o chetă pentru a-i ajuta pe răniți și pe cei fără adăpost iar unele femei îi oferiră toate bijuteriile lor. Circulau povestiri sfâșietoare despre masacrele de la Rawalpindi și din Punjab. Fără prezența lui Gandhi, locuitorii din Bihar s-ar fi dedat probabil la acte de vandalism. Gandhi declară hindușilor: „*dacă vă apucă din nou nebunia criminală, mai întâi omorâți-mă!*”

În mai 1947, el a fost convocat la Delhi. Noul vice-rege, lordul Mountbatten îi convinse pe conducătorii congresului să accepte revendicarea organizației Jinnah privind o împărțire a Indiei, drept condiție prealabilă plecării englezilor. Or, Gandhi era un adversar înrăit al secesiunii! El nu reuși totuși să impună celorlalți lideri ai Congresului punctul său de vedere înțelept.

La 15 aprilie 1947, India fu împărțită și obținut independența națională. Gandhi nu asistă la ceremoniile din capitală și se duse la Calcutta unde tulburările continuau. În ziua proclamării independenței, se produse un adevărat miracol. Tulburările care durau de un an de zile încetară ca prin minune. Hindușii și musulmanii începură să fraternizeze. Gandhi își petrecu întreaga zi în post și rugăciune. Dar vai, răscoalele reîncepură cu și mai multă putere în 31 august iar Gandhi fu amenințat de fanaticii hinduși, deoarece locuia la musulmani. A doua zi, el hotărî să înceapă o perioadă de post „până când în Calcutta se va restabili pacea”. Efectul a fost miraculos: toți cei care se dedaseră jafurilor, crimelor și incendiilor voluntare, veniră la căpătâiul lui Gandhi să ceară iertare. În ziua de 4 septembrie, șefii tuturor comunităților din oraș îi aduseră un jurământ semnat

de mâna lor, prin care se angajau să evite orice alte brutalități. Gandhi încetă de îndată postul. Locuitorii Calcuttei aveau să-și respecte angajamentul, chiar atunci când, în momentul secesiunii, în alte orașe ale Indiei izbucniră răzmerițe.

Gandhi se întoarse la Delhi în septembrie 1947. El găsi orașul cuprins de o isterie colectivă. Se răspândiseră zvonuri îngrozitoare despre soarta hindușilor și sikșilor din Pakistanul Oriental și excitația își atinse punctul culminant, o dată cu sosirea primilor „supraviețuitori”. În setea lor de răzbunare hindușii și sikșii jefuiau casele musulmanilor, profanau moscheile și înjunghiau trecători nevinovați. Guvernul luase măsuri foarte stricte, dar ele se dovediră ineficace, fără sprijinul populației. În această atmosferă de nebunie generală sosi, îmbrăcat cu o simplă fâșie de pânză peste șolduri, omulețul care avea să dea curaj populației terorizate, să consoleze victimele și să-i readucă pe fanatici cu picioarele pe pământ. În ziua de 2 octombrie – de ziua lui – Gandhi primi cu uimire dovezi de simpatie din lumea întreagă. El declară: *„Pentru ce mă felicită lumea? N-ar fi mai potrivit să-mi trimită condoleanțe? Nu mai simt decât teamă ... îmi este imposibil să trăiesc în această atmosferă de crimă și ură”*.

Neliniștea lui avea să mai crească. Prezența lui Gandhi îi potolise pe isterici, dar nu pusese capăt violențelor sporadice. Tensiunea era insuportabilă și musulmanii nu îndrăzneau să iasă pe stradă la Delhi. Gandhi era nerăbdător să plece în Pakistan pentru a-i ajuta pe dezmoșteniți. Nu voia totuși să părăsească Delhi, atâta vreme cât spiritele nu se calmaseră încă definitiv. El se simți dintr-odată pierdut... După ce declară: *„în toată viața mea, nu m-am resemnat și nu am renunțat niciodată”*, începu să postească pe 13 ianuarie 1948, afirmând: *„Dumnezeu îmi trimite o nouă încercare”*. El spuse prietenilor săi să nu se neliniștească și *„să lase lumina să intre în ei înșiși”*.

Ei îi urmară sfaturile, dar e greu de spus în ce măsură i-a pătruns lumina. Pe 18 ianuarie, după o săptămână de așteptare angoasantă, reprezentanții diferitelor comunități religioase și organizații din Delhi, se duseră la Birla House, unde îl găsiră pe Gandhi întins pe divan, foarte slăbit, dar vesel. Ei îi înmânară un jurământ scris în care se angajau să protejeze viața, bunurile și religia musulmanilor, promițând că în viitor nu se vor mai produce acte de violență. Gandhi încetă atunci postul în cântecele religioase ale diferitelor comunități.

Postul lui Gandhi emoționase milioane de oameni din lumea întreagă. Din păcate, efectul asupra extremiștilor hinduși a fost cu totul altul. Exasperați de succesul postului acestuia, ei îl acuzară pe Gandhi de a-i fi șantajat pe hinduși pentru a-i potoli pe pakistanezi.

Din punctul de vedere al extremiștilor hinduși Gandhi, care vroia pacea, făcea jocul musulmanilor. De fapt, Gandhi era întotdeauna de partea dreptății.

Două zile după ieșirea din post, în timp ce își spunea rugăciunile de seară, Gandhi a fost victima unui atentat cu bombă. Rămase din fericire nevătămat și își continuă rugăciunea fără a părea emoționat.

De mulți ani, Gandhi se obișnuise să se roage împreună cu mulțimea. În fiecare seară, oriunde s-ar fi aflat, el își spunea rugăciunile în aer liber în mijlocul unei importante congregații. Cu această ocazie, el citea pasaje din cărțile sfinte ale diferitelor religii și cânta imnuri. La încheierea ceremoniei, el se adresa adunării în limba hindi și prezenta o problemă de actualitate care nu avea neapărat un caracter religios. Oricare ar fi fost subiectul ales, Gandhi îl prezenta întotdeauna din punct de vedere spiritual și moral. Chiar atunci când vorbea pe o temă politică, Gandhi rămânea un om al credinței, care arăta drumul despre adevăr.

În funcție de loc, adunările puteau număra o sută sau mai multe sute de mii de participanți. Oricine, indiferent care i-ar fi fost credința sau opinia politică, era liber să asiste la aceste reuniuni. Stând în picioare, pe o estradă înaltă, Gandhi era o țintă ideală. Dar până atunci nu avusese a se apăra decât de admirația mulțimii, care dorea să-i atingă picioarele în semn de respect. Acum, vremurile erau turburi, pasiunile se dezlănțuiau și atmosfera era plină de ură. Fanaticii hinduși erau exasperați de doctrina iubitoare a lui Gandhi și vedeau în el un obstacol major în calea voinței lor de violență împotriva musulmanilor. În India acelor timpuri, pretextul religiei în primejdie justifică orice acțiune. Gandhi fusese amenințat. Poliția era neliniștită. Gandhi refuzase întotdeauna protecția polițienească: el nu dorea să trăiască decât prin puterea dragostei. Cu patruzeci de ani în urmă, în Africa de Sud, când viața lui fusese amenințată de un pathan, Gandhi spusese: *„moartea este sfârșitul firesc al vieții. Să mori de mâna unui frate și nu de boală nu este pentru mine un motiv de tristețe. Și chiar dacă s-ar întâmpla, nu aș simți nici ură nici mânie împotriva agresorului meu. Viața mea vesnică ar fi cu atât mai dulce“*.

Aceste cuvinte sublime se dovediră profetice. În ziua de 30 ianuarie 1948, la zece zile de la atentatul cu bombă, Gandhi urcă în grabă cele câteva trepte spre locul de rugăciune din marele parc de la Birla House. Gandhi întârziase într-o convorbire cu vice prim-ministrul Sardan Vallabhbai Patel. Îi plăcea punctualitatea și regreta că se lăsase așteptat. El murmură: *„Am întârziat zece minute. Trebuia să fiu aici la ora 5“*. El ridică mâinile cu palmele lipite pentru a saluta mulțimea. Fiecare credincios îi întoarse salutul. Mulți vroiau să-i atingă picioarele. Nu li se permise pentru că era târziu.

Deodată un tânăr hindus din Poona își făcu loc prin mulțime până la Gandhi și, prefăcându-se că îi cere binecuvântarea, îi trase trei gloanțe de pistol în piept. Gandhi se prăbuși pronunțând numele lui Dumnezeu (He Ram). Până să sosească medicii, inima lui încetase să bată, inima aceea care nu bătuse decât din dragoste pentru oameni și pentru libertate.

Și astfel fu asasinat Gandhi, de unul dintre ai lui, într-o veșnică slăvire a idealului său și spre rușinea celor care nu au înțeles că el fusese cel mai bun reprezentant al religiei în numele căreia îl sacrificaseră. Această religie, el o depășise, adoptând toate valorile spirituale ale omenirii...

Sentimentele națiunii indiene au fost remarcabil exprimate de primul-ministru Nehru, atunci când el anunță la radio teribila veste: „...Lumina ne-a părăsit pentru a face loc întunericului și nu știu cum să vă anunț nenorocirea care ne lovește. Conducătorul nostru iubit, cel pe care noi îl numeam Bapu, părintele națiunii noastre nu mai este printre noi... Am spus că lumina ne-a părăsit și totuși nu este cu totul adevărat, pentru că această lumină era neobișnuită. Ea ne va mai îndruma pașii încă mulți ani; și peste o mie de ani ea va continua să strălucească deasupra Indiei. Ea se va vedea din lumea întregă și va întări mii de ființe. Această lumină era Adevărul viu și omul nemuritor era printre noi cu Adevărul său veșnic, arătându-ne drumul drept, scoțându-ne din greșeală și ducând țara noastră milenară pe calea libertății“...¹¹

Astfel de bărbați sunt nemuritori, căci trăiesc prin opera lor. Cea a lui Gandhi a fost multiplă și oricare dintre realizările lui, judecând după amploarea și consecințele lor asupra bunăstării oamenilor, ar fi fost de ajuns pentru a-l face nemuritor în oricare regiune a lumii. Gandhi a eliberat a *cincea parte din omenire de sub jugul imperialismului*. El a obținut în același timp independența Indiei și a Pakistanului. Opera sa în favoarea celor fără castă (paria) a fost și mai importantă. *Gandhi a scos mii de ființe omenesti din lanțurile umilirii sociale și a prejudecăților de castă*. Subliniind că libertatea va fi apreciată în funcție de bunăstarea țăranilor, Gandhi a pus bazele unui nou mod de viață. *Martiriul lui i-a adus pe hinduși la rațiune și a permis caracterul laic și democratic al statului indian, ca și o politică națională a acestuia*.

Influența personalității lui Gandhi și a doctrinei sale non-violente nu pot fi cu adevărat evaluate. Și apoi, opera lui Gandhi depășește granițele unei singure țări și ale unei singure generații. Moștenirea

---

¹¹ Discurs al lui Jawaharlal Nehru, 30 ianuarie 1948.

sa nepieritoare privește omenirea întreagă, căci eliberarea unei națiuni este o etapă spre eliberarea lumii întregi, în voința ei de a se descotorosi de toate puterile financiare oculte.

Gândirea lui Gandhi este atât de vastă, încât este aproape imposibil să o cuprinzi cu totul într-un singur studiu. Dar este totodată inutil să privești gandhismul numai ca o reflecție morală, fără a-l lega de un *mesaj politic* foarte important. Simbioza acestor două aspecte dă naștere unei contestații constructive.

Baza gândirii lui Gandhi reprezintă o sursă morală pentru toți aceia care în această lume aspiră la o nouă societate dreaptă și pașnică. Putem oare spune, în acest context, că metodele de acțiune ale lui Gandhi sunt universale? Nu credem, căci ar însemna să facem din opera lui Gandhi o dogmă, ceea ce el însuși ar fi condamnat. Dacă mesajul își păstrează întreaga valoare de la începuturi, el trebuie studiat și adaptat condițiilor specifice ale cazurilor particulare. India dinainte de 1947 nu este nici Irlanda și nici Palestina de astăzi. Specificul gândirii indiene, condițiile particulare ale colonizării britanice, chestiunile etnice și religioase ale Indiei nu există nicăieri în altă parte.

În mod evident, o revoluție națională nu reușește niciodată ghidându-se după modele vechi sau străine. Gandhi era perfect conștient de asta și pacifiștii occidentali care se consideră discipolii lui ar trebui să mediteze asupra faptului. *Non-violența nu înseamnă doar absența violenței, ci și o acțiune revoluționară integrală, o obiecție generalizată.* Problema luptei pentru pace este exterioară înlănțuirilor de violențe. Față de violență se dezvoltă o *contra-violență*, care după caz, va fi *violentă sau non-violentă*.

Luptele popoarelor împotriva imperialismelor sunt un răspuns la o agresiune violentă și decurg din următoarea idee a lui Gandhi: „*Nimic n-a fost înfăptuit pe acest pământ, fără o acțiune directă!*”.

PARTEA A DOUA

O SCHIȚĂ IDEOLOGICĂ A GANDHISMULUI

Este foarte delicat să califici gandhismul drept ideologie. Gandhi n-a aderat niciodată la vreun sistem ideologic și, după părerea lui, nici nu a creat vreunul. El nu voia decât să-și concretizeze morala și să spiritualizeze politica...

Nici una dintre ideologiile politice ale istoriei sau ale epocii sale nu îl satisfăcea pe deplin, dar pe toate le-a analizat, căutând partea pozitivă din ele, pentru propriul său neam, în primul rând, și apoi pentru ființa umană în general.

Nealinierea sa personală prefigura într-un fel regrouparea, după Conferința de la Bandung, a țărilor care refuzau alegerea simplistă între capitalism și marxism și care nu doreau să se prostitueze cu pacte militare conduse din străinătate.

Fidelă memoriei lui Gandhi, India a devenit natural, împreună cu Iugoslavia și Egiptul, unul dintre stâlpii *mișcării de nealinere*.

Căutarea *unei a treia căi* a fost permanent prezentă în gândirea lui Gandhi și ea a bântuit de asemenea gândirea lui Nehru, Peron, de Gaulle, Raoul Haya de la Torre, Juan Bosch, Michel Aflaq și a altora care înțeleseseră că nu poți construi nimic solid fără o autenticitate culturală și fără o solidaritate directă cu propriul tău popor, așa cum o dovedesc astăzi generalul Hugo Chavez sau președintele bielorus Lukașenko.

Adepții incurabili ai simplificărilor nu vor să vadă în Gandhi decât pe predicatorul *non-violenței*, ceea ce el a fost, desigur, dar cu multe nuanțe și multe alte aspecte social-politice.

DEMOCRAȚIA ȘI LIBERTATEA DUPĂ GANDHI

Toată viața sa, Gandhi s-a străduit să sfătuiască și să îndrume cât mai bine pe diverșii conducători politici. Dar spre sfârșitul vieții, trăgând singura concluzie posibilă pentru neîncetata sa luptă în favoarea demnității omului, Mahatma Gandhi înțelese că societatea nouă la care aspira nu putea fi clădită decât pe temelii noi. El își îndemnă atunci discipolii să propovăduiască nu o participare la guvernare, ci un rol activ în elaborarea unui nou mod de a governa. Părerea lui Gandhi că adevărata putere se află de fapt în mâinile poporului însuși este încă de actualitate. Ideea acesta o nutrea Gandhi dintotdeauna, dar el sfârși prin a-i conferi dimensiuni politice prac-

tice. Populația întreagă trebuie să înțeleagă rațiunile și modul de rezistență față de oprirea națională și exploatarea omului. Democrația și libertatea sunt vorbe goale dacă nu au o dinamică politică și morală. Pentru a înțelege conceptul de libertate elaborat de Gandhi, ne vom raporta la o declarație în care el afirma clar că India nu va fi cu adevărat liberă decât în ziua în care libertatea va ajunge în cel mai modest bordei și în cel mai îndepărtat sat al țării. El preciză: „când britanicii vor părăsi țara, libertatea se va instala la New Delhi, dar aceasta nu va avea cine știe ce importanță atâta vreme cât ea nu va fi trecut pragul ultimului bordei și cât ultimul sătean nu-i va simți prezența în viața zilnică!” Numai atunci cuvântul libertate (SWARAJ) își va fi căpătat întregul sens. Mahatma declară de asemenea, cu altă ocazie: „*auzim adeseori spunându-se «să fim lăsați să guvernăm India și totul va merge bine». Ar fi cea mai mare prostie. Nici o națiune nu și-a cucerit atât de simplu independența. Strălucirea primăverii se vede în fiecare copac, pământul însuși este plin de prosperitatea tinereții. De asemenea, de îndată ce societatea întreagă va fi liberă, orice străin abia venit va remarca energia care răbufnește la toate nivelurile vieții... pentru mine «swaraj» înseamnă libertate pentru cel mai amărât dintre compatrioții noștri. Nu mă interesează numai eliberarea Indiei de sub jugul englezesc. Voi căuta să eliberez India de orice jug, Nu vreau să schimb un tiran cu altul...*” În mod evident, Gandhi subliniază aici diferența dintre o luare a puterii de tip **lovitură de stat** și o revoluție eliberatoare reală. El declara de asemenea: „*autodeterminarea este o voință permanentă de a rămâne independent față de orice dominație guvernamentală, indiferent dacă este vorba de un guvern străin sau național*”.

Refuzând o democrație birocratică, fidel sie însuși, Gandhi prevedea că „*adevărată libertate se va realiza nu prin cucerirea autorității de către o elită, ci prin rezistența tuturor față de autoritate, în caz de abuz. Altfel spus, libertatea va fi obținută prin educarea poporului, prin conștientizarea lui privind propria capacitate de a gestiona și reglementa autoritatea*”. Cele două tipuri de societate care și-au împărțit lumea industrială a secolului XX – capitalismul imperialist și comunismul – încredințează autoritatea unei elite, indiferent de ideologie. Gandhi rămăsese suficient de uman pentru a afirma pe drept cuvânt că puterea trebuie să aparțină tuturor straturilor societății, astfel încât orice om să simtă că poate exercita o influență asupra deciziilor luate, răspunderea fiind deci comună. Într-un fel, **o ilustrare a idealului autogestunii** propovăduit de Proudhon.

Neo-socialismul gandhian nu se vrea științific în sensul abstract și steril al cuvântului, ci mai degrabă național, omenesc și liber. Mahatma Gandhi ne spune că „*în democrația pe care o preconizez*

eu, libertatea va fi egală pentru toți. Fiecare își va fi propriul stăpân". Pentru el, omul, individul liber este unica unitate de măsură acceptabilă a politicii. Ca și la Emmanuel Mounier și Michel Aflaq, găsim în filozofia lui Gandhi amprenta evidentă a unui anume personalism, poate de sorginte subtil creștină. Iată cum vedea Gandhi schema societății ideale: „această structură, compusă din nenumărate comune se va caracteriza prin cercuri din ce în ce mai largi, într-o mișcare ascendentă. Viața nu va fi o piramidă al cărei vârf să se sprijine pe bază. Ea se va prezenta sub formă de cercuri concenrice, având în centru un individ gata oricând să piară pentru comuna lui, aceasta fiind la rândul ei, gata să piară pentru cercul comunelor înconjurătoare. Toată viața se va compune astfel din indivizi fără aroganță nici agresivitate, modești și participând la măreția cercului oceanic din care fac parte... circumferința exterioară nu va deține astfel puterea pentru a-i zdrobi pe cei dinăuntru. Ea le va da puterea necesară, dar își va trage de la ei propria energie. Ni se poate reproșa că aceasta este doar o utopie căreia nu merită să-i dai atenție. Dar dacă punctul lui Euclid pe care nimeni nu-l poate desena, are o valoare inalterabilă, viziunea mea permite omenirii să supraviețuiască. Fie ca India să trăiască pentru realizarea unei astfel de viziuni, chiar dacă ea nu se va realiza niciodată integral. Trebuie să ne facem o părere viabilă despre dorințele noastre, înainte de a putea cuceri ceva ce le seamănă. Dacă vrem ca într-o bună zi orice comună din India să fie o republică, am pretenția că imaginea mea e corectă, pentru că în acest caz ultimul dintre muritori va fi egal cu primul, cu alte cuvinte nu va fi nimeni nici primul nici ultimul". Așadar omul este centrul acestei societăți a viitorului: o societate liberă, socială, creatoare și voluntaristă.

Cineva îl întrebă într-o zi pe Vinoba Bhave, unul dintre gandhiștii eminenți ai Indiei contemporane, care este diferența dintre comunism și socialismul gandhist. Vinoba Bhave răspunse în esență că în comunism toate lucrurile acceptabile erau impuse poporului, iar Gandhi vroia o societate în care poporul să aibă el însuși reflexul dorit în urma evoluției propriiei mentalități. El adăugă că în sistemul comunist a servi comunitatea era o obligație, dar că idealul ar fi ca fiecare individ să servească comunitatea din proprie inspirație. Așadar, societatea gandhistă vroia să fie spontană și voluntară, în timp ce toate societățile tradiționale se mențin prin constrângere.

Și iarăși se pune problema violenței. Gandhi nu ezita să afirme că „democrația și violența nu se potrivesc. Statele care astăzi sunt numite democratice, fie vor trebui să devină pur și simplu totalitare, fie – dacă vor cu adevărat să fie democratice – vor trebui să se opună cu curaj violenței". Dar aceasta nu este singura problemă a

construcției democrației, așa cum o definește Acharija Vinoba Bhave, principalul continuator al politicii lui Gandhi în India. „Visez la ziua în care munca pentru popor va fi făcută de poporul însuși și atunci veți plăti guvernului o nimica toată de taxe, iar statul va dispărea...” După ce a refuzat orice „înregimentare a gândirii” și a arătat cât de puțin îi place „omniprezența statului”, Vinoba Bhave precizează: „Într-o democrație liberă lucrul pentru popor trebuie făcut de popor. Guvernul nu va da decât sfaturi”. În ceea ce privește sectorul agricol, care este dominant în India, „proprietatea particulară asupra pământului va fi abolită. Cu alte cuvinte pământul va aparține întregului sat, care se va considera o singură familie. Se va pune la punct o metodă de cultivare cu acordul tuturor. Toți vor avea de lucru. Nu va exista nici o rivalitate și nici un semn de inegalitate. Asta înseamnă că nu va fi nimic impus... Sentimentele omenesti zdrobite și înecate acum se vor trezi și se vor întări. Omul a lăsat ca sentimentele de castă, de clasă, de religie, de partid să-i domine inima și spiritul. Gandhismul atacă această deviere de la rădăcină: el unește societatea chiar la baza ei...”

Pentru Mahatma, pacea este un concept global, care trebuie definit pozitiv. Doamna Indira Gandhi, fiica lui Nehru, care a ocupat funcția supremă în India, era perfect conștientă de acest lucru și declara: „pacea nu înseamnă numai absența războiului, ci și crearea de condiții pentru ca omul să-și dezvolte personalitatea și talentele și să trăiască în armonie cu sine însuși și cu mediul înconjurător. Nu poate exista o adevărată pace, dacă există tensiuni. Aceste tensiuni pot fi de origine economică. Ele pot fi de origine politică... Pacea înseamnă să rezisti oricărui lucru care împiedică dezvoltarea omului, oricărui izvor de inegalitate și tensiune”. Problema își regăsea astfel întreg conținutul economico-social. Dar să nu uităm, nici să nu subapreciem incidențele morale ale luptei pentru progres. Nu se întâmplă oare adesea ca un progres material prea rapid, fără o evoluție a mentalităților, să ducă la ruina unei civilizații ? Chiar de asta se teme Gandhi în cazul Europei... Mahatma scria: „*Atât de lăudatul progres al științei nu a adăugat Europei nici o fărâmă de măreție morală. Războiul a dovedit, mai mult ca oricând, caracterul diavolesc al civilizației care domină Europa în zilele noastre...*” Și el își continua astfel judecata, cu atât mai profundă și adevărată cu cât era emisă după cel de al doilea război mondial: „*În numele virtuții, învingătorii au violat toate regulile moralei publice. Nici o minciună nu s-a considerat prea oribilă pentru a fi spusă. Motivul ce stă în spatele fiecăreia dintre aceste crime nu este nici religios nici spiritual, ci profund material...*” Dar, atunci când Gandhi a denunțat „războiul rece”, ca fiind o manevră bine calculată de ambele părți,

nu putem să nu ne gândim că Mahatma, fără să vrea, judeca greșit Europa. Căci forțele conjugate ale capitalismului și cosmopolitismului sunt cele care au adus Europa la declinul ei actual, acum când este sfâșiată de antagonisme ce-i sunt total străine. Ne putem gândi că cele două superputeri au încercat din ce în ce mai mult să se menajeze reciproc și să nu se mai înfrunte decât prin intermediul lumii a treia și al Europei. Lucru pe care l-a înțeles foarte bine China, devenind nu numai aliatul cel mai sigur al Europei de mâine, al Europei eliberate din menghina ce o strângea. Așadar, poate că împăcarea dintre Europa Occidentală și Rusia se va face în comuniune cu China și că astfel va avea loc regăsirea necesară care le va declara șah imperialiștilor atlantiști și eminenței lor cenușii: sionismul internațional. Acestea fiind spuse, nimic nu ne împiedică să revenim asupra judecăților morale ale lui Gandhi privind Europa de azi, subliniind totodată că mentalitatea esențială a Europei nu are nimic comun cu ceea ce i s-a impus. *„Nimic nu dovedește că popoarele Europei au progresat. Prosperitatea lor nu dovedește că sunt mai bogate în calitate morale și spirituale... Nu orice pas înainte este un progres. Căutarea neîncetată a confortului material și creșterea acestuia este un rău atât de profund că europenii vor trebui să-și transforme ei înșiși viața, dacă nu vor să piară sub greutatea acestui confort care îi ține în sclavie. Un anumit grad de armonie și confort fizic este desigur necesar dar, de îndată ce depășim un anumit nivel, acest confort devine o piedică și nu un ajutor“. Așa dar „...idealul creării unui număr nesfârșit de necesități și al satisfacerii lor apare mai degrabă ca o eroare și o capcană... Civilizația în sensul ei adevărat nu stă în înmulțire, ci în limitarea rațională și voluntară a nevoilor. Iar pentru a realiza acest ideal ordinea socială trebuie reconstruită...“* Europenii ar trebui deci să reflecteze la această judecată a Mahatmei, dacă doresc să-și salveze cu tot dinadinsul civilizația de la un dezastru, urzit de cei interesați.

Dar, ca să ne întoarcem la democrație, există oare vreo noțiune mai vagă? Nu degeaba, Gandhi a vrut să precizeze cum vedea el noua ordine socială pe care o prefera. O astfel de democrație trebuie trăită și executată de toți. Vechea ordine trebuie combătută, având clar în minte o viziune a scopului de atins: *„În zilele noastre, guvernul este prezent în orice situație din viața noastră, el ne amenință însăși existența. Mi se pare evident că pentru a apăra binele națiunii, trebuie să ne interesăm de ce fac guvernantii, să exersăm asupra lor o influență morală și să insistăm pentru ca ei să respecte legile moralei. Tiran nu este cutare sau cutare ministru, ci sistemul pe care el îl reprezintă și a cărui victimă neputincioasă și inconștientă este... Vrem să răsturnăm guvernul, vrem să-l obligăm să asculte*

de voința poporului. Vrem să demonstrăm că guvernul este dator să servească poporul și nu poporul să servească guvernul... Ceea ce, în ochii legii, pare o crimă cu premeditare, mi se pare câteodată a fi prima datorie a unui cetățean. Nesupunerea civică este o infrațiune față de decretele imorale stabilite prin lege". Aceste rânduri scrise înainte de eliberarea națională a Indiei de către principala ei făuritor trebuie să dea de gândit celor care se declară progresiști. În ceea ce îi privește pe cei care refuză „să facă politică”, îi invit să citească o altă judecată a lui Gandhi: „a împiedica pe oameni să se omoare între ei, a-i împiedica pe oameni să poruncească altor oameni să omoare ... înseamnă oare să faci politică? A împiedica pe cineva să vină în casa ta, să-ți ia tatăl și să-l împuște, a împiedica pe copilul tău, fată sau băiat, să se întoarcă orb, ciung sau fără un picior, sau să nu se mai întoarcă deloc, a împiedica deformarea adevărului în școli și tribunale, înseamnă să faci politică? Sau este pur și simplu datoria fiecărui om, datoria oricărui grup de oameni? Iar sindicatele și federațiile ... cred ele oare că au dreptul să stea de o parte, ca lașii, invocând că federația, sau biserica, sau sindicatul nu fac politică?". În sfârșit, cei care vor să depolitizeze mesajul lui Gandhi să-și amintească de următoarea frază: „Oricine are mai mult decât îi trebuie cu adevărat este un hoț. Nimeni nu-și cunoaște întotdeauna adevăratele nevoi și cei mai mulți dintre noi își înmulțesc nevoile fără nici o justificare. Așa devenim inconștient niște hoți... Bogatul posedă o mulțime de lucruri inutile, de care nu are nevoie și care sunt apoi neglijate și risipite, în timp ce milioane de oameni mor de foame... O economie care permite celor puternici să adune averi în detrimentul celor slabi este o știință falsă și sinistră...”

PROBLEMA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Frontierele majorității statelor lumii s-au stabilit de-a lungul secolelor, din rațiuni uneori foarte diferite: căsătorii între familii nobile, moșteniri, cuceriri etc. Colonizarea Africii de către europeni a decupat harta acestui continent după criteriile ce nu aveau nici o legătură cu realitățile naționale și dorința populațiilor. Nu din întâmplare deci, vedem cum Quebec-ul își revendică independența, irlandezii luptă pentru unitate la fel ca și palestinienii. În paralel, are loc un fenomen complementar, căutarea unităților continentale: africană, arabă, latino-americană și europeană. Refuzând diviziunile impuse de alții dar și hazardul istoriei, popoarele își caută unitatea naturală, trecând peste vechile antagonisme. Dar această unitate nu se poate pregăti decât cu respectul absolut al tuturor specificităților naționale și etnice.

În ceea ce privește Africa, este evident că respectarea identităților naționale și etnice nu are nimic comun cu reînvierea unui tribalism desuet, ale cărui origini sunt de cu totul altă natură.

Unificarea Europei se va face printr-o coordonare a suveranităților sau va rămâne artificială și sterilă. Unitatea națiunii arabe va fi diferită, din moment ce este vorba de unificarea aceleiași națiuni.

Dar ce are a face Gandhi în toate aceste probleme, aparent atât de noi? Răspunsul este simplu: aceste probleme nu sunt noi și India multi-etnică a lui Gandhi le-a cunoscut și ea. Este deci important să cunoaștem părerea Mahatmei asupra acestui subiect arzător, o opinie pe care par s-o ignore atât „discipolii apolitici occidentali” ai lui Gandhi cât și partizanii federalismului, ce neglijează un mesaj util. Să fie oare o chestiune de informare sau de rea voință? Această din urmă ipoteză nu trebuie ignorată, căci politicile tradiționale, fie ele de dreapta sau de stânga, se tem de influențele unei ideologii globale, care riscă să le facă o serioasă concurență.

După cum știm, Gandhi era partizanul unei Indii unite, dar era totodată adversarul hotărât al oricărei oprămiri naționale inclusiv în interiorul propriei sale țări. Atunci când responsabilii politici ai Nagastanului (unde trăiește importanta etnie indiană Naga) s-au adresat lui Gandhi pentru a-i expune reproșurile lor la adresa guvernului central și au discutat cu el despre perspectiva independenței Nagastanului, atitudinea lui Gandhi a fost demnă de idealul său integral: *„populația Naga are dreptul la independență fără nici o limită. Nu mai dorim să trăim sub dominație britanică și englezii părăsesc țara. Să știți că India este voastră. După părerea mea însă, dealurile Naga sunt ale mele ca și ale voastre, dar dacă voi spuneți că ele nu sunt și ale mele, ne oprim aici. Eu cred în frăția dintre oameni, dar nu cred nici în forță nici în uniuni forțate. Dacă nu doriți să aderați la Uniunea Indiană, nimeni nu vă va obliga”*. Or, conducătorii Naga se temeau tocmai ca autoritățile de la Delhi să nu hotărască unilateral alipirea forțată a Nagastanului la Uniune. Gandhi a răspuns atunci că dacă cineva ar pregăti o lovitură de forță împotriva autonomiei Naga, el s-ar opune energic. *„Autoritățile nu pot face asta... Voi veni eu însumi pe dealurile Naga. Le voi cere să mă omoare pe mine, înainte de a trage într-un singur locuitor Naga...”*

Gandhi era un naționalist indian, dar în ochii lui Uniunea Indiană trebuia să fie liber consimțită de toate popoarele care o compun. Lecția lui a dat roade din moment ce Nagastanul face acum parte din Uniune și drepturile poporului Naga sunt scrupulos respectate prin lege. Gandhi și-a precizat poziția astfel: *„Misiunea mea nu se referă numai la libertatea Indiei, deși acestui lucru îi consacru acum aproape toată viața și tot timpul meu. Dar prin realizarea liber-*

tății Indiei, sper să-mi împlinesc și să-mi continui misiunea, care este cea a frăției dintre oameni. Patriotismul meu nu este exclusiv, el este total și țin să resping un patriotism care s-ar construi pe exploatarea sau mizeria altor naționalități...“

Astfel își aplica Gandhi internaționalismul (mai bine scris: internaționalismul) în sânul propriei sale țări, respectând toate naționalismele, toate aspirațiile de emancipare ale minorităților naționale. În India, lecția sa a fost auzită și, în ciuda dificultăților, Uniunea merge cât se poate de bine. Nu s-a întâmplat la fel cu Pakistanul, centralizat în ciuda divizării sale geografice. Regimul dictatorial a împins poporul din Bangladesh să se elibereze, iar etniile din Pakistanul occidental se răscoală cu regularitate.

APORTUL LUI GANDHI LA O „TEORIE A ELIBERĂRII GLOBALE“

Ideea de bază a gândirii gandhiene este indiscutabil non-violența. Dar se întâmplă cu acest concept același lucru, ca și cu multe altele: avem de-a face cu numeroase accepții ale non-violenței. În numele acestui ideal, unii și-au trădat lupta iar alții s-au dedicat în întregime ei. Aceste divergențe nu decurg, după cum s-ar putea crede, din anumite nuanțe ale spiritului lui Gandhi sau din interpretări eronate ale învățăturii sale. În primul rând, Gandhi și-a afirmat întotdeauna foarte clar convingerile, iar textele la care ne vom referi o dovedesc o dată în plus. De aceea, nu putem gândi că denaturările învățăturii lui Gandhi sunt involuntare și de bună credință. Pacifiștii europeni care prezintă gandhismul ca pe o teorie a pasivității, a păcii cu orice preț, urmăresc un scop foarte clar. Militanții care urmează astfel de lozinci servesc interesele foarte precise ale celor care profită de cinstea lor. Se impun câteva exemple, desigur: lozincile „Pace în Irak, în Iugoslavia..., în Orientul Apropiat...“, oricât ar părea de corecte, sunt demobilizatoare. În fond despre ce pace este vorba? Având în vedere că în toate cele trei situații avem de-a face cu un raport de forțe între agresat și agresori, este evident că o pace dreaptă trebuie să treacă prin victoria poporului care se apără împotriva agresorilor săi... Singurele lozinci acceptabile ar trebui atunci să fie: „Victorie forțelor naționale“.

E drept că o asemenea victorie nu putea, logic, să fie decât rezultatul unei lupte violente. În nici un caz, nu poate fi invocat aici Gandhi pentru a condamna, complet sau relativ, luptele naționale. O astfel de condamnare ar fi necinstită și lașă. Nu declara oare dintotdeauna Mahatma că între lașitate și violență singura alegere posibilă este violența?

Problema este, deci, nu să dezvoltăm teoria non-violenței, care reiese din întreaga viață și operă a lui Gandhi, ci mai degrabă să analizăm substanța politică a mesajului gandhian, adică relația sa cu violența luptelor de eliberare. Procedând astfel, putem nu numai să salvăm integritatea gandhismului, dar și să-i redăm locul meritat în sânul teoriei și al acțiunii.

Celebrul medic și teolog Albert Schweitzer era conștient de aspectul negativ al filozofiei indiene. El scria: „gânditorii brahmanismului, ai teoriilor Samkya și jainistă, ca și principiile lui Buda propovăduiesc non-violența, pe care ei o numesc „ahimsa” și o consideră a fi o morală sublimă. Or, această morală este imperfectă și incompletă. Ea îi dă omului egoismul de a fi preocupat doar de salvarea pe care ar obține-o printr-un mod de viață conform adevăratei cunoașteri a naturii existenței. Ea nu-i poruncește omului în numele compasiunii, ci în numele unor teorii metafizice. *Ea nu cere decât să nu faci rău, nu cere o activitate inspirată din noțiunea de bine...*” Absența răului neînsemnând neapărat prezența binelui, non-violența nu poate fi redusă la absența violenței. Dând acestei noțiuni caracterul ei pozitiv, Gandhi a pus capăt negativismului pe care Albert Schweitzer îl condamna pe bună dreptate.

În „Scrisorile către Ashram”, Gandhi preciza: „Non-violența completă este lipsa de rea-voință față de tot ce viețuiește. Non-violența *sub forma sa activă* este bunăvoința pentru tot ce viețuiește. Ea este iubirea perfectă...” desigur această iubire perfectă te obligă să lupti împotriva a tot ce o poate primejdi. De aceea, Mahatma insistă asupra faptului că non-violența trebuie să fie activă, că ea este o luptă permanentă, o revoluție în gândire și acțiune. „*Non-violența nu înseamnă să renunți la orice luptă împotriva răului... Când ai avea de ales doar între lașitate și violență, cred că aș recomanda violența...*” Dar tot în „Scrisori către Ashram”, Gandhi se simte dator să precizeze că non-violența nu trebuie să fie apanajul celor slabi, al celor care oricum nu pot fi violenți: „*Condiția prealabilă a non-violenței este capacitatea de a lovi. Este o abținere conștientă și deliberată de la dorința de răzbunare pe care o simți. Răzbunarea este totdeauna superioară supunerii pasive, feminine, neputincioase. Dar și răzbunarea este o slăbiciune...*” O non-violență activă implică un curaj indiscutabil; de aceea Gandhi „nu poate predica cu succes Ahimsa decât celor care știu să moară și nu acelor care se tem de moarte”. Orice slăbiciune, renunțare, lașitate este sever denunțată de Mahatma care scrie foarte judicios: „*Nu răutatea omului rău este primejdioasă, ci slăbiciunea omului bun*”. Și în altă parte: „*Acei care vor să fie misionari ai păcii, trebuie să-și dovedească mai întâi capacitatea de război. O națiune care nu este în stare să se*

bată, nu-și poate dovedi practic virtutea de a nu se bate. Nu deduc de aici că trebuie să ne batem, dar că trebuie să știm cum să ne batem. Și apoi, există cazuri în care violența este unica expresie posibilă a non-violenței...” Gandhi propune deci o morală a acțiunii, căci „nimic n-a fost vreodată săvârșit pe acest pământ fără o acțiune directă”. Citim în acest sens în publicația **Haryian** din octombrie 1938 că „nu există curaj mai mare decât refuzul absolut de a îngenunchea în fața unei puteri pământene oricare ar fi ea, dar este important să o faci fără amărăciune”. Poate părea ciudat să dezvoltăm justificări privind violența revoluționară, violența opusă violenței, așa cum le-a definit apostolul non-violenței. O astfel de voință nu este în nici un caz o apologie a violenței, ci pur și simplu dorința de a-i da lui Gandhi adevărata dimensiune, cea de slujitor al omului liber, gata să sacrifice tot, chiar și ideile sale pentru libertate. Dar această libertate, care implică sacrificii, nu cere o sanctificare a violenței ca unică soluție sau scop în sine. Când Gandhi scria în „Hind Swaraj” că „uneori otrăva servește drept remediu contra otrăvii”, el se referea la această voință de a nu predica violența, ci de a o înțelege doar, atunci când ea este necesară și de a chema poporul la ea, atunci când este unica soluție: „în ciuda atașamentului meu față de non-violență, dacă aș avea de ales între a asista neputincios la haos sau la o sclavie perpetuă n-aș ezita nici o clipă să spun că prefer să vad haos în India, decât să vad sclavie zi de zi...” Mai mult chiar decât atât, Mahatma mărturisește că „cei care au comis violențe din rațiuni politice, se pot considera dacă nu la fel de înțelepți, cel puțin animați de același spirit de dragoste și de sacrificiu de sine ca mine însumi”. În același spirit, el nu ezită să afirme: „credința mea în non-violență nu numai că nu mă împiedică ci mă obligă să mă asociez cu anarhiștii și cu toți aceia care cred în violență”.

Nehru, discipolul și continuatorul lui Gandhi, creionează câteva trăsături ale personalității maestrului său spiritual¹²: „Rebel din naștere, având mai mult sau mai puțin filozofia unui anarhist... revendicându-și titlul de „democrat înăscut”... revoluționar dorind răsturnări profunde și care nu se speria de fel de consecințele acțiunii sale... personalitate unică, căreia nu-i puteai aplica nici scara curentă a valorilor, nici canoanele obișnuite ale logicii...”. Această ultimă judecată se poate de altfel aplica tuturor celor care, înzestrați cu o misiune morală sau religioasă, au fost nevoiți să se ocupe de politică, pentru ca aceasta să rămână curată, atât cât se poate. Ne vin în minte Savonarola care a făcut din Florența Renașterii prima dictatură cu adevărat populară, Padraig Pearse care a ridicat Irlanda împotri-

---

¹² J. Nehru: *Viața și închinările mele*.

va colonialismului englez și atâția alții, al căror mesaj este indisociabil de o influență morală deosebită.

* * *

Merită să ne aplecăm asupra unor aspecte sociale ale gândirii lui Gandhi. Ne vine în minte o noțiune: GREVA... Această armă politică a fost recomandată de Gandhi dar nu în sensul în care o înțeleg, în zilele noastre încă, sindicatele muncitorești europene. Mahatma definește de fapt două feluri de grevă: greva civilă și greva muncitorească. Nesupunerea civică, adevărata rezistență, cuprinde o forță morală și politică, așa cum este ea practică spontan în cazul ocupării unei țări de către vrăjmași. Este suficient să ne amintim lipsa de cooperare cu dușmanul în țările europene ocupate de armatele hitleriste și mișcările similare din teritoriile arabe ocupate de sioniști, mai ales în Ierusalim. Totuși, greva este și o armă în mâna muncitorilor. Din acest punct de vedere, Gandhi se îndepărtează de noțiunile tradiționale. El nu a preconizat niciodată greva prin încetarea muncii ca atare. Cu excepția câtorva împrejurări, el s-a distanțat întotdeauna de sindicate. Atunci când mișcarea contestatară de neoperare presupunea o întrerupere a muncii, el preconiza ca nimeni să nu rămână inactiv. El le cerea greviștilor să toarcă sau să facă orice altă muncă utilă colectivității. Grewa rămânea astfel o activitate constructivă și nu o simplă întrerupere a muncii în sens negativ. Această noțiune de grevă pozitivă și constructivă este integral compatibilă cu spiritul gandhismului. Ea contrastează cu obiceiurile sindicale europene, pur negativiste.

Ideologic vorbind, gandhismul apare ca fiind elementul inițial al unui regim economic și social care, chiar dacă este socialist, rămâne totuși foarte diferit de modelele concepute în Europa în secolul XIX și care nu prea evoluează. În ciuda acestor diferențe, gandhismul păstrează unele puncte comune cu liberalismul, comunismul și chiar fascismul.

Discipolul lui Gandhi, Lanza del Vasto face următoarea comparație în „Pelerinaj la izvoare”¹³ analizând după cum urmează punctele comune ale gandhismului cu ideologiile contemporane:

„Cu regimul liberal, se aseamănă în următoarele: libertatea politică, așa cum o concep liberalii. Respectul opiniei adversarului. Sentimentul că binele oamenilor nu poate fi făcut cu forța. Cu regimul comunist, asemănările sunt următoarele: întâietatea muncii. Datoriile muncii manuale pentru toți. Egalitatea drepturilor și îndatoririlor, indiferent de funcție și de inegalitatea aptitudinilor. Cu regimul fas-

---

¹³ Paris, Denoel, 1943

cist, sunt următoarele: autarhia, adică starea unei țări care trăiește cât mai mult din resursele propriului sol. Principiul solidarității corporatiste care înlocuiește concurența comercială. Afirmarea voinței omului ca fiind independentă de condițiile economice. Recursul la persoană și la autoritatea ei. Pregătirea cadrelor și șefilor...”

Această comparație necesită însă câteva explicații. Autorul compară doar aspectele pozitive ale sistemelor, uitând că acestea au dus la aberații foarte îndepărtate de eventualele elemente idealiste și sincere din opțiunile lor fundamentale. Să ne amintim că singurii național-socialiști sinceri, care vroiau deci un socialism național în Germania au fost grupați în jurul lui Gregor și Otto Stasser, primul fiind asasinat de hitleriști și cel de al doilea luptând până la urmă în clandestinitate pentru eliberarea Germaniei de acea tiranie sufocantă. Constatarea nu este de altfel valabilă numai pentru regimul fascist. Idem pentru marxism.

Lăsând la o parte noțiunea de non-violență, definiția gandhismului nu este în acest sens valabilă pentru orice regim revoluționar din „Lumea a treia”, sincer naționalist și autentic socialist. La nivel politic, gandhismul lasă un mesaj de un mare interes care se poate sintetiza în felul următor:

- practica non-violenței active și a nesupunerii civice ca mijloc de luptă populară împotriva opresiunii,
- violența eliberatoare, atunci când circumstanțele o impun,
- aspectul constructiv al oricărei revendicări sociale,
- căutarea unui regim care să ducă la o eliberare națională și socială, adică specifică,
- apărarea omenirii întregi prin pace și justiție.

Acest mesaj al Mahatmei Gandhi răspunde prin universalitatea sa speranțelor tuturor popoarelor într-o societate nouă, bazată pe respectarea oamenilor și popoarelor, pe justiție și umanism...

SĂ NU-L TRĂDĂM PE GANDHI

Această concluzie nu-și are rostul... Mesajul lui Gandhi trăiește fără limite în timp și spațiu. Gandhismul evoluează continuu. De fapt Mahatma n-a stabilit nici o dată dogme imuabile. Doctrina sa are o bază morală permanentă care este evident non-violența. Dar, așa cum am văzut, această non-violență nu este nici ea o dogmă. Aplicarea și înțelegerea ei depind de realitățile momentului. Nu face nimeni referire la Gandhi cum se făcea la Marx sau la diferitele accepții ideologice ce nu trăiesc decât într-o anumită rigiditate integristă.

Să nu-l trădăm pe Gandhi... înseamnă să înțelegem ca și el că non-violența este un concept de acțiune concretă, un răspuns

la violența primitivă. Această violență de bază poate fi un gest sau o stare. O situație de oprimare socială sau națională este o stare de violență împotriva căreia nu obții rezultate decât printr-o acțiune directă. Non-violență sau contra-violență, deci ... însă acțiunea împotriva acestei violențe poate fi și ea violentă, de o violență tranzitorie.

„Să nu-l trădăm pe Gandhi“ înseamnă să fim fideli angajamentelor sale politice, care implică o căutare a unei lumi de justiție socială și de emancipare a națiunilor, într-un cuvânt – o ideologie specifică.

„Să nu-l trădăm pe Gandhi“ înseamnă în sfârșit să avem o viziune globală a fenomenului imperialist. Imperialismul este un termen pe care este primejdios să-l folosești la singular. Dacă fiecare epocă asistă la înflorirea unui imperialism dominant, epoca modernă are tristul privilegiu de a suporta mai mulți concurenți și parteneri deodată. Nu trebuie să uităm celelalte imperialisme de mai mică anvergură dar la fel de apăsătoare. Este oare nevoie să mai insistăm în plus asupra denunțării energice exprimate de Mahatma în privința ideologiei sioniste și a consecințelor ei?

A-l trăda pe Gandhi ar însemna să reducem lecția sa de viață, învățătura sa morală și politică, fie la un eveniment istoric limitat, fie la o dogmă sterilă prin sectarismul ei. Ar însemna de asemenea să desprindem din gandhism măcar una dintre componentele evocate, pe scurt, mai sus.

Prin caracterul său de ansamblu, gandhismul ascunde un mesaj a cărui valoare rămâne permanentă. Principalul său merit este de a fi împăcat morala cu politica, non-violența cu acțiunea directă, socialismul cu naționalismul, revoluția cu libertatea.

Într-o lume în care ideologiile se află în slujba unor diplomații cu atât mai pernicioase cu cât sunt în comă, în care orice popor și orice cauză se trădează în numele intereselor lor, gandhismul aduce o rază de speranță, o lecție de reținut, o învățătură de aplicat...

Fără a se scleroza, fiind în continuă renaștere, gandhismul va rămâne unul dintre stâlpii civilizației omenеști, după cum spunea Jawaharlal Nehru: „Această claritate reprezintă mai mult decât un prezent imediat, ea este adevărul viu“.

Cum să închei fără să subliniez că toleranța a fost pentru Mahatma baza doctrinei sale? O toleranță activă care nu înseamnă doar să tolerezi, dar și să înțelegi... Să-l înțelegi pe celălalt, dezvoltându-ți stăpânirea de sine, inseparabilă de simțul de răspundere.

Departate de a fi o doctrină a renunțării, gandhismul – dacă nu e transformat în dulcegărie – este și va rămâne un ferment de revoluție spirituală, indisolubil legat de valoarea sa națională și care nu

va putea decât să provoace acea înnoire radicală de care lumea are nevoie.

Mult mai compatibilă cu gandhismul autentic este atitudinea foarte curajoasă a ideologiei peroniste, respectiv **justițialismul**. Într-o Americă Latină ce-și caută libertatea, este important să subliniem care a fost gândirea lui *Juan Domingo Peron*. Acest apostol al socialismului justițialist și al unității geo-politice a Americii Latine scrisese în 1958 o carte cu un titlu foarte semnificativ: „Forța este dreptul animalelor”. Dar părerea sa despre violență o găsim explicată cu pertinentță și realism în opera sa de căpătâi „Ora popoarelor”, apărută în 1968.

În capitolul intitulat „Intoleranța și violența” Peron scrie: „Nimic nu este mai impropriu pentru a combate ideile, decât violența forței... Nu poți învinge o doctrină, decât printr-o altă doctrină, mai bună... Dar nu numai violența sau forța pot duce la distrugerea valorilor combătute. Violența a fost dintotdeauna un sfetnic rău, pentru că oamenii care o folosesc tind să renunțe la gândire și să-și abandoneze rațiunea. Singurele îndreptățite să recurgă la violență sunt popoarele ale căror drepturi esențiale sunt amenințate. În acest caz, ele nu trebuie să ezite a lupta împotriva violenței principale. Dacă un popor nu este în stare să se opună forței arbitrare cu puterea rațiunii, el își merită servitutea...” Și Peron continuă, atrăgând atenția asupra pasiunilor „care o iau la vale, ca apa”. Accentuând pe legitimitatea contra-violenței, și a luptei împotriva violențelor primară sau principală, Peron este animat de un realism evident. Violența nu este legitimă decât dacă este defensivă și lipsită de pasiune. Demnitatea este necesară chiar și în victorie. După cum spunea Lin Piao „Chiar și față de un dușman învins trebuie să lași loc pentru o soluție”.

Această preocupare cât se poate de umanistă ne duce iarăși la Gandhi. Într-adevăr, bazele morale ale învățăturii sale nu l-au împiedicat să tragă învățămintele politice necesare din evenimentele contemporane lui. Războiul este desigur o problemă pentru un adept al non-violenței. Ce gândea Gandhi despre aceasta? În „Harijan” din 18 octombrie 1940, citim: „*cred că orice război este rău pe de-a întregul. Dar dacă examinăm motivele celor doi beligeranți, putem găsi că unul are dreptate și celălalt greșește. De exemplu, dacă A dorește să cucerească țara B, A greșește. Ambele părți recurg la arme. Nu cred în metodele războiului violent; totuși, B a cărui cauză este justă merită sprijinul meu moral și binecuvântarea mea...*” Gandhi ajunsese la aceeași concluzie în 1920 când scria: „*Aș prefera desigur ca India să recurgă la arme pentru a-și apăra onoarea, decât să o vadă asistând laș și neputincios la propria ei dezonoare*”. Așa dar, Gandhi nu aprobă numai riposta față de o agresiune între state.

El aprobă orice luptă revoluționară pentru eliberarea națională sau socială a unui popor. În caz de revoluție, într-adevăr, dacă inițiativa pare să aparțină poporului, ea nu este de fapt decât un răspuns la oprirea din partea unei puteri. Orice revoluție națională sau socială este o contra-violență a cărei legitimitate este de acord cu spiritul lui Gandhi. Faptul că mai multe mișcări sau personalități exprimă, conștient sau nu, idei pe care Gandhi nu le-ar fi dezavuat, dovedește că acțiunea lui politică a fost cea a unui catalizator și a unui precursor.

Lev Tolstoi, pe care Gandhi îl admira indiscutabil, avea o viziune globală a religiei. În studiul său „Ce este religia?” marele scriitor rus preciza: „Adevărata religie, în concordanță cu rațiunea și cunoștințele omului, este raportul pe care acesta îl stabilește cu viața infinită care îl înconjoară. Ea leagă de acest infinit viața omului și îl îndrumă acțiunile”.

Iată deci a treia latură a triumphiului spiritual: religia este ceea ce îl leagă pe om de Dumnezeu, ceea ce leagă oamenii între ei, dar și legătura lor permanentă cu alte creaturi: omul cu tot ce viețuiește – deci și animalele –, cu natura și cosmosul.

Gandhi nu a ezitat niciodată să critice cu luciditate societatea indiană ce se hrănea cu frumoase principii, fără să le aplice și morala.

Albert Schweitzer – moralist, înainte de toate – subliniază în cartea sa „Marii gânditori ai Indiei”: Gandhi „manifestă totodată un foarte exact simț al realității față de poruncile Ahimsa. El nu se mulțumește să le exalte, el îndrăznește să le pună în discuție și să le interpreteze. El constată cu mirare că în ciuda acestei porunci, există în India atât de puțină milă pentru animale și chiar și pentru om”.

Astfel, Gandhi scrie: *„este un fapt, că soarta animalelor nu este nicăieri mai tristă decât în biata noastră Indie. Nu-i putem acuza de asta pe englezi. Nu putem da vina nici pe sărăcia noastră. Numai o neglijență criminală este vinovată pentru condiția mizerabilă a animalelor de la noi”*.

Nu este deloc greu să vezi în Tolstoi, Gandhi și Schweitzer pe părinții spirituali ai ecologiei globale sau, mai exact, ai adevăratei ecologii spirituale.

Este la fel de incontestabil că, dacă acești trei gânditori au devenit universali, este pentru că au știut, cu unele diferențe inevitabile, să rămână fideli rădăcinilor lor, identității lor culturale și unei tradiții ce emană din Tradiția primordială. După cum spune un proverb: **„Dacă vrei să fii universal vorbește despre satul tău”**. Iată un răspuns percutant în simplitatea sa la degenerescența mondialistă!

O figură emblematică, așa cum era Gandhi, trebuia în mod logic să aibă discipoli dar și imitatori și chiar pe unii al căror unic scop este de a utiliza un prestigiu real pentru a camufla ideologiile diferite, ba chiar opuse.

Principiul non-violenței elaborat de moralul Gandhi a servit drept lozincă unor mișcări nesănătoase cum ar fi: hippie, new age și actualii baba cools sau bo-bo (burghezi boemi), la care absența reperelor morale se învecinează cu drogul și alte perversiuni.

Există un exemplu atât de flagrant încât merită din păcate să ne oprim asupra lui. Creat în Italia de o mișcare atât de greu de definit încât observatorii o situau când la dreapta când la stânga, „Partito Radicale” s-a dotat cu structuri transnaționale și s-a numit „Partito Radicale Transnazionale”.

Foarte curios este faptul că acest partid politic care a avut reprezentanți naționali (mai ales în Italia), parlamentari europeni și chiar un comisar a ceea ce se numea atunci Comisia Comunităților Europene (în persoana Emmei Bonino), a reușit să aibă chiar și un statut consultativ pe lângă Consiliul Economic și Social al Națiunilor Unite (ECOSOC) în calitate de *Organizație internațională neguvernamentală*.

Printre principiile apărute de acest partid, cităm de exemplu: apărarea drepturilor omului (lucru foarte respectabil, dar mai ales foarte vag), apărarea anumitor cauze care implicau separatismul teritorial și terorismul, liberalizarea vânzării și consumului de droguri, eutanasia, banalizarea homosexualității etc.

Acest partid a susținut astfel – uneori foarte concret – pe separatiștii ceceni sau kosovari. Integritatea teritorială a unor țări ca Federația Rusă sau Iugoslavia a fost atacată de acest partid transnațional. În schimb Israelul n-a fost atacat, căci pe palestinieni acești apărători ai drepturilor popoarelor îi chemau doar să se împace cu statul sionist.

Fostul comisar european Emma Bonino a fost o figură de frunte a campaniei pentru Curtea Internațională de Justiție și pentru alte inițiative contrare suveranității naționale.

Dar ce caută acest partid politic, pe care istoria îl va uita curând, în analiza gandhimului? Răspunsul este destul de neașteptat: pe carnetul de membru al acestui Partito Radicale Transnazionale figura efigia lui Mahatma Gandhi!!!! Ne întrebăm ce legătura avea memoria lui Gandhi cu politica radicală transnațională... Abilă deturare de idei!

Dar să nu uităm legăturile strânse dintre acest partid și instituțiile conduse direct sau indirect de George Soros... Fără a uita pe un membru de vază al aceluiași partid – cetățean belgian, ales

în parlamentul european pe o listă italiană – care a parcurs în anii 90 România pentru a propovădui federalismul. Dar, nu vă lăsați înșelați, nu este vorba de federalismul integral, ilustrat de Proudhon, Gandhi sau Alexandre Marc (?), ci chiar de un separatism teritorial care, propovăduit de iredentiștii maghiari, ar duce inevitabil la moartea istorică a națiunii române!

Incredibilă manipulare politică, care folosește fără rușine efigia lui Gandhi, cel ce scrisese: „Adevărul nu devine minciună pentru că nu-l cunoaștem, minciuna nu devine adevăr prin înmulțire“.

Polemica poate părea nelalocul ei atunci când evocăm un personaj cum a fost Gandhi. Așa este, dar ar fi de și mai prost gust să nu pomenim ambiguitățile savant elaborate de indivizi sau organizații, care folosesc în mod necinstit prestigiul marelui om.

Chiar dacă Gandhi a fost crescut în spiritul culturii hinduse, trebuie să recunoaștem că hinduismul nu a propovăduit niciodată non-volența, aceasta nefiind un demers spiritual tradițional.

Hinduismul, în schimb, la fel ca și alte religii asiatice, preconizează non-acțiunea, detașarea, izolarea față de lume, pentru a întreprinde ciclul renașterilor continue (care țin, vă amintiți poate, de metempsihoză și acceptă renașterea sub formă de animal, de floare sau de mineral; nu țin de reîncarnare care este o migrație a sufletelor, după părerea Părintelui Bisericii – Origene). Or, dacă viața actuală a unui om este determinată de viețile sale anterioare, înseamnă că el nu are decât ceva ce merită și nu este cazul să intervenim. Dusa până la ultima consecință, această teorie poate deveni profund inumană și antisocială. Albert Schweitzer, unul dintre cei mai buni cunoscători europeni ai religiilor asiatice, s-a ridicat cu putere împotriva acestui aspect.

Non-acțiunea implică o dezangajare. Or, non-volența este un angajament: Gandhi a ales o cale de mijloc care ține cont atât de spiritualul absolut cât și de umanismul personalist. Această alegere este o dovadă de curaj intelectual, dar el nu a făcut niciodată din non-volență o dogmă mistică, spre deosebire de palizii săi imitatori ai unui New Age cu coloratură exotică!

Non-volența lui Gandhi era atât strategie cât și tactică. Din punct de vedere politic, Mahatma știa perfect că populația Indiei avea să scape până la urmă de prezența britanică, dar i-au trebuit totuși peste douăzeci de ani de război, de masacre și represalii cu milioane de morți. Gandhi ar fi vrut să scutească națiunea sa de toate acestea. Geniul lui politic intrinsec a fost de a aplica unca metodă la care conducătorii militari ai imperiului britanic nu se așteptau: el îi descumpănea și răsturna logica foarte materialistă a armatei coloniale. O rezistență mai întâi pasivă și pașnică a tulburat modul de gândire militar al străinilor. Moralistul și tacticianul își dădeau mâna

în persoana lui Gandhi, care s-a inspirat în fond mult mai mult din gândirea occidentală decât din dogmele vedice.- Foarte influențat de Tolstoi, el își trage învățătura din rădăcinile creștinismului slav. Chiar și alura lui spirituală de *stareț de mânăstire* pare să trimită într-acolo.

Este oare de mirare? Mulți creștini par a crede că hinduismul este un politeism păgân (deși zeii minori sunt, ca și sfinții creștini, trepte spre Dumnezeu) și că în India creștinismul a venit o dată cu misiunile străine. Ce greșală ! Creștinismul indian este unul dintre cele mai vechi din lume. El a fost propovăduit pe coasta vestică a Indiei încă din anul 40 al erei noastre, de sfântul apostol Toma (Mar Toma). În India, există mai multe biserici creștine ortodoxe, cu tradiții diverse, niciodată marginalizate în raport cu societatea indiană, spre deosebire de cele catolice sau protestante.

Chiar în secolul XIX a existat o biserică creștină a Noii Ierlării, a cărei particularitate era de a considera că tradiția vedică pregătise venirea Evangheliei (Vechiul Testament, considerat drept legendă ebraică, nu era deci luat în considerație). Un alt exemplu, din secolul XX, a fost celebrul Sadhu Sundar Singh, convertit spontan la creștinism fără să aparțină vreunei biserici anume. El a dus o viață de predicator itinerant și mesajul său era de o bogăție morală extraordinară.

Conștient sau nu, mesajul gandhian apare ca un fel de punte între Asia și Europa, el putând fi considerat ca emanând dintr-o singură Tradiție primordială.

Desigur, învățătura lui Gandhi este mai puțin universală și mai puțin globală decât cea a lui Albert Schweitzer – deși cei doi filozofi se cunoșteau și se prețuiau – dar ea corespunde unei epoci de cotitură din istoria contemporană a omenirii.

Albert Einstein care avusese timp să mediteze asupra utilizărilor războinice ale propriilor sale teorii, spunea despre Gandhi: „În epoca noastră de totală decădere morală, a fost singurul om de stat care a cerut pentru sfera politicului relații mai înalt umane”.

Dar, din ironie sau ca o sfidare, vom lăsa ultimul cuvânt unui supus al acelei coroane britanice, pe care Gandhi nu a încetat să o combată. Sir Stafford Cripps îl evoca într-adevăr astfel: „Nu cunosc vreun om, indiferent de epocă și cu atât mai puțin în istoria recentă, care să fi demonstrat cu atâta forță și convingere puterea spiritului asupra constrângerilor materiale”.

Or, Spiritul este Adevăr și *Adevărul ne va face liberi...* conform acestei maxime evanghelice, adoptate drept deviză de Jan Hus care a fost și el, la vremea sa, capul unei revoluții atât naționale cât și spirituale.

„REVOLUȚIA TĂCUTĂ“

de Artur Silvestri

Opera de „enciclopedist eretic“ a lui Francis Dessart nu se rezumă la **„Reconquista“** (2005) deși aceasta este deocamdată capodopera lui în materie de filosofie a culturii și cu probabilitate și punctul cel mai înalt în vizionarea fenomenelor de ansamblu. Acesta fiind „nucleul originar“ în idee și, deopotrivă, în metodă, rezultă că tot ceea ce o va completa înseamnă examinare de detalii ori dezvoltari de schițe ce doar se bănuiau ori nu își găsiseră decât sugestia fără a putea să se închege prin demonstrație și exemplificări. Adaosurile sunt posibile și pot fi numeroase. Întâi de toate, ar fi **extensiunea în geografic** care ar însemna verificări de concluzii ce se evidențiaseră în mediul european fără a se putea observa mai în largime fiindcă lipsa domeniul de aplicație. **„Onoare națională și solidaritate umană“**, subintitulată „Itinerariul spiritual al lui Gandhi“, completează materia din „Reconquista“ și, până la un punct, îi dă mai mult specific căci aduce „cazul particular“ și substanța istoricește atestabilă; încheierea se întărește astfel prin document și face să se reazeme teoria în biografic și factologic. Schema rămâne însă asemănătoare. Și aici, ca și în studiile despre „europenitate“, „răspunsul autohton“ față de ocupantul ce aduce aculturație și este stricător de tradiție prin injectare de „forme fără fond“ constituie tema predilectă și se examinează atent și ingenios. Acum, însă, metoda s-a modificat căpătând mult epic și aport documentar ce impresionează prin aspectul de „biografie exemplară“ de unde concluzia reiese pe căi indirecte și poate și de aceea mai pătrunzătoare. Nu-i vorba, „Itinerariul spiritual“ diferă și ca moment de creație căci este anterior cronologic și chiar mai „literar“ decât eseistica recentă, unde ideologul și „intelectualul de directivă culturală“ s-au impus definitiv. Această evoluție de la „epic“ la „etic“ nu supără de vreme ce ilustrează două vârste intelectuale și, de fapt, două metode în a se orândui materia către un obiectiv ce nu s-a modificat. Epicul, însă, impresionează printr-un anumit **cult al exemplarității** care pasionează de obicei și devine memorabil. Filosoful desfășoară acum impunătoare tablouri de viață istorică unde dincolo de incidental apar spețe și prototipuri care, la rândul lor, sunt deopotrivă „vechi“ și „noi“ fiindcă ilustrează scenarii ce se repetă la nesfârșit în timp și spațiu. Gandhi, ca să exemplific, nu-i „indianul exponențial“ și consecința unei istorii locale ireproductibile aiurea ci un „model de reacție națională“ ce se întâlnește deopotrivă în Antichitatea gallică, în America de după conquiste ca și în Africa post-colonială de deunăzi. Și stereotipurile se recunosc ușor: lată, într-un episod oarecare, pe „creoul rebel“ care se „naționalizează“ atunci când revine din școlile înalte

absolvente în Metropolă; apoi, „trădarea clericilor”, adică „intelectualitatea tranzacționistă” și, la antipod cu aceasta, intuiția populară „primitivă”, care nu greșește; „revoluția națională” prin „regenerări morale” etc. Acestea sunt „scenarii” cu un grad înalt de universalitate, repetând „personeaje” și „sensuri” ori de câte ori apar aceiași stimuli ce reclamă nu altfel de reacție și atitudine.

Și, totuși, o contribuție ce diferențiază „gandhismul” apare și se subliniază fiindcă exprimă nu doar originalitate ci chiar și soluții ce slujesc atunci când contextul se aseamnă. El aduce sfidarea pașnică, „**retragerea în istoria paralelă**” de unde ocupantul lipsește și aplică un fel de „dez-angajare ce creiază curaj” prin repudiere și boycott; aceasta este „**revoluția tăcută**”. O metafizică și, în același timp, o ideologie socială se subînțeleg. Fiind evident că, în termeni uzuali, puterea se află la popor (în felul ce spunem noi, în ortodoxie, că Dumnezeu vorbește prin Neamuri), rezultă că abia unitățile organice fac orânduirea firească și aceasta ar fi un șir de „comune” și alăturări de comune dezvoltate în „cercuri concentrice”, formând ceea ce s-ar chema o „comună republicană”. Acest „comunalism” ar merita examinat însă mai în detaliu și așezat în proporții istorice felurite de la noi și de la alții, încercându-i-se capacitatea de a se reproduce și, deci, de a stărui. El nu vine din evoluția locală și nu-i product hindus însă nici european, deși atingerile cu „medievalitatea țăranească” ori „cetățenismul de orașe mici” europene nu se pot nega.

Dar, de fapt, ceea ce pare eclectic este, în realitate, „originar”, adică aparține unei Tradiții ce încă nu s-a desfăcut în religii diferite și, prin aceasta, în războaie confesionale. Pretutindeni apare un simțământ inactual și de esență aproape arhaică unde „respectul pentru viu” în formele cele mai diferențiate, pentru viață și natură și pentru orice fel de ființe, rase și populații este hotărâtor și ireductibil și nu se aseamnă cu nimic din ceea ce socotim astăzi a fi „modern” și „înaintat”. Aici îl întrevădem pe „omul vechi” și împăcat cu cosmosul în felul unei complicități de esență religioasă însă nu strict confesională, practicând, deci, un echilibru natural ce îl face „parte” și reflex dintr-un întreg deopotrivă nesfârșit și misterios. De aici rezultă și un fel de antropologie în chip izbitor „reacționară” unde „progresul simplificator” este repudiat iar anti-industrialismul însemnează „anti-imperialism”. Sunt fragmente de doctrină foarte „eminesciene” prin conținut și unde se evocă, fără a se denumi, **doctrina statului natural** care, fără a fi propriu-zis indiană sau românească, apare oriunde este trebuitoare și tocmai în „momentul indigenist”, ce se repetă periodic atunci când „locul” este amenințat de forțele de viitură. O anumită universalitate de atitudine și, deci, și de reacție izbește și de-aceea oriunde se vor citi aceste propozițiuni, pe orice meridian al globului unde veneticul înlănțuiește pe autohton, acestea își vor găsi ecou și vor aduce emoția tulburătoare ce arată „începutul re-descoperirii identității amenințate”.

SUMAR

Introducere	3
PARTE ÎNTÂIA - Viața lui Mahatma Gandhi	5
Cuvânt înainte	5
I. Zorii unei existențe	7
II. Adolescența și studiile la Londra	8
III. Prima confruntare cu intoleranța	10
IV. Mahatma se afirmă	13
V. Un suflet mare în zdrențe de cerșetor	19
VI. Maharma și masele populare	21
VII. Un singur cuvânt de ordine: „Părăsiți India!“	27
VIII. De la independență la martiriu	29
PARTEA A DOUA - O schiță ideologică a Gandhismului	36
Democrația și libertatea după Gandhi	36
Problema minorităților naționale	41
Aportul lui Gandhi la o teorie a eliberării globale	43
Să nu-l trădăm Gandhi	47
POSTFAȚĂ - „Revoluția tăcută“ de Artur Silvestri	54